

**Noemen voor ‘noemen’ en ‘heten’
(Frans *nommer/se nommer*):
een polycasuaal verhaal
over opkomst en verspreiding van een
“niet-algemeen Belgisch-Nederlands”
woordgebruik**

1. “Hoe noemt da?”

1.1. TUSSENTAAL IN ONEINDIGE VARIABILITEIT

Voorjaar 2012, regio Zuid-West-Vlaanderen/Kortrijk. Een mannelijke leerkracht Nederlands uit de derde graad ASO, vijftig jaar of ouder, zelf afkomstig uit en werkzaam in die regio, uit zich als respondent over een West-Vlaams getint “zwaar tussentalig” geluidsfragment uit een lesopname, hem aangeboden door een studente die aan de UGent een masterscriptie schrijft over de perceptie van taalvariatie bij leerkrachten Nederlands als volgt: “hoe noemt da. da soort dingen. slordig. zeer tussentalig” (Demeyere 2013: 28).

Meteen is hier de toon gezet. Het intransitief gebruikte *noemen* met de betekenis ‘heten, een bepaalde naam dragen’ wordt hier door die leerkracht niet tot de genormeerde standaardtaal gerekend, ook niet expliciet als dialect beschouwd maar wel als een exponent van dat mesoniveau in het sociolinguale continuüm dat de Gentse taalkundige neerlandici sedert ongeveer 1990 *tussentaal* noemen (notabene meestal zonder bepaald lidwoord – zeer adequaat, want *dé* tussentaal is er nl. niet). Deze is en blijft de moeilijkst te definiëren taallaag vanwege haar principieel “oneindige variabiliteit”. Ook in (de) standaardtaal én in de onversneden dialecten is er weliswaar een zekere

variatiebreedte (geografisch, sociaal, situatief – en zonder die synchrone variatie zouden ze ook diachroon niet kunnen evolueren), maar de norm en het daarmee gepaard gaande bewustzijn is er telkens sterker verankerd. Dat precies kan niet of toch maar bezwaarlijk worden gezegd van *tussentaal*. Anders gezegd, de taalelementen – of ze nu van fonologische, morfologische, syntactische of lexicale aard zijn – worden in standaardtaal en dialect para- en syntagmatisch telkens weer op dezelfde wijze gerealiseerd. Zo luidt, om een lexicaal voorbeeld te nemen, de tweede dag van de week in Standaardnederlands steeds *dinsdag*, in Gents dialect [‘da:sənddX], maar in de “tussentaal” van de Gentenaar heet het nu eens (a.h.w. fonetisch opgepoetst) *dijsendag*, dan weer – en meestal – *diñsdag*, met bewaarde Gentse nasalering van de *n* (zoals in *iñ*, *priñs*, *biñst* ‘tijdens’). De wisselende realiseringen van “tussentaal” zijn buitengewoon afhankelijk van de meest diverse factoren als situatie, sociale klasse, gespreks(partner)constellatie, zelfs van het moment en het humeur. “Tussentaal” blijft dus, om met Taeldeman (1991: 50) te spreken, “kleur- en stijlloos” en vooral: een “veelkoppig monstertje” (id.: 38).

De term zelf is niet onomstreden; sommigen pleiten zelfs ronduit voor zijn afschaffing, waarbij niet direct duidelijk is, welke andere ervoor in de plaats moet komen. Nog het meest wordt (meer nog dan *substandaard*) *omgangstaal* geprefereerd, de geijkte term trouwens in het Duitse taalgebied waar linguïsten het zogoed als steeds over *Umgangssprache* (abstract) en regionale *Umgangssprachen* (concreet) hebben⁽¹⁾. Daarbij lijkt me het eerste lid *tussen-* in de eerste plaats te wijzen op een statusaspect, hier op een plaats tussen de polen “hoog/standaardtaal” en “laag/dialect” op de sociale waardenschaal. Inhoudelijk, wat de talige elementen uit de diverse domeinen (fonologie, morfologie, syntaxis, lexicon) betreft, is essentieel dat (een) tussentaal specimina uit “hoog” en “laag” bevat, en dus

⁽¹⁾ Een goed overzicht biedt Smits 2012 met daar vermelde literatuur; zie ook Munske 1983, Niebaum-Macha 2006²: 7-9, Durrell 1989: 99v.

een hybridische, een mengtaal is⁽²⁾. Eigen elementen (d.i. zulke die niet ook in “hoog” hetzij “laag” voorkomen) lijkt me zo'n mengtaal niet of maar weinig te ontwikkelen. Als er beweerd wordt dat de tendens en zelfs de wil aanwezig is om tot standaardisering te komen, begrijp ik dat zo: men richt zich op/ modelleert zijn taalgebruik naar de standaardtaal, die men echter in vele gevallen niet volkomen beheerst en die men in feite enkel voor zeer formele (met name geschreven) registers adequaat acht. Men gaat er derhalve van uit dat het in de talige omgang (vooral de ongedwongen “dagelijkse”) volstaat (en zelfs moet volstaan) een zelf voor lovenswaardig gehouden poging tot realisatie van de standaardtaal te ondernemen, en dat men zich tegelijk nog allerlei elementen kan en mag permitteren die stammen uit de oorspronkelijke dialecten (eventueel al regiolecten), of men die nu nog actief (d.i. genormeerd en met bewustzijn) beheerst of (zoals bij de jongste generaties) niet meer (volledig). Zo zal een jeugdige Gentse student, die in zijn opvoeding wellicht geen genormeerd (in de volksmond: echt, zuiver, puur) Gents meer heeft gehoord, een tussentalige zin produceren als *Ik vin da nen echt goeie mens*. Hij zal hem zo spreken op reis van De Panne tot Maaseik, en eigenlijk ook wel tot in Delfzijl, en daarbij niet of nauwelijks nog beseffen dat hij niet veel meer heeft gedaan dan een authentieke Gentse dialectzin fonetisch wat te hebben opgepoetst, met behoud van *da* en het accusativistische *nen*, en hij zal hem als “voldoende qua (gesproken) standaardgraad” beschouwen. Schrijven zal hij evenwel bijna zo goed als zeker: *Ik vind dat een goede mens*. Voor diezelfde Gentenaar is de vraagzin *Vindegij da ne goeie meñs?* fonetisch opgepoetst dialect en meteen tussental, *Vindt gij da(t) een goede mens?* Belgisch-Nederlandse standaard, *Vin(d) je dat een goed mens* tot nader order “Hollands”! Een ander voorbeeld voor de vier trappen: *(h)edde gaa? > (h)ebde gij? > hebt gij? > heb je?*

(2) Dit soort taalgebruik wordt door De Caluwe 2009: 19v. terecht ook vergeleken met een stel schuifknoppen (op een mengtafel), waarvan het gebruik de “inherente variabiliteit in de Vlaamse spreektaal” – de tussental die omgangstaal wordt (cfr. zijn titel) – goed weergeeft.

En wie anno 2014 de huidige burgemeester van Gent in gesprek hoort met zijn collega's van Antwerpen en Brugge zal wel (moeten) constateren dat de tussentalen van die drie “zustersteden” (dixit nog K.L. Ledeganck anno 1846) behoorlijk van elkaar afwijken, vooral – want dat is het opvallendste – fonetisch, maar ook wel anderszins. Hoe dan ook, hoe “belangrijker”, geleerder, plechtstatiger, terminologischer, formeler überhaupt een bepaald woord of syntagma aangevoeld wordt en overkomt, hoe meer kans er bestaat dat het in de “tussentaal” fonetisch naar het A.N. wordt gemodelleerd. Zo was ik eind juni 2014 toevallig “oorgetuige” van een (flard van een) gesprekje tussen twee in een gang van een Gents universiteitsgebouw lopende poetsvrouwen, van wie een het had over de overwinning van de *Rode Duivels*, waarbij *duivels* helemaal op zijn Gents werd uitgesproken (alleen de kleur van de diftong verschilt van die in het A.N., meer niet), het adjectief daarentegen als' [ˈrɔː dɛ], dicht bij het A.N. maar maximaal afwijkend van het Gentse [ˈRyːjə].

1.2. “ZICH STABILISERENDE KENMERKEN IN VLAAMSE TUSSENTAAL”?

Zijn er dan geen “zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal” [zonder lidwoord!], om de titel van een artikel van Johan Taeldeman (2008 en vgl. zijn krantenstuk 2007) te citeren, betrokken op heel Vlaanderen (d.i. het territorium van de Vlaamse Gemeenschap in Noord-België) – iets waarop voor het eerst José Cajot in 1999 en vervolgens Jan Goossens in 2000 (die van “Schoon Vlaams” spreekt) hebben gewezen? Wellicht wel, als men tenminste bepaalde gemeenschappelijke kenmerken bedoelt, die notabene alle uit de dialecten stammen of toch uit bepaalde “toonaangevende” (begrijp: Brabants-Antwerpse). Goossens voegt er in een noot aan toe dat de “beschrijving voor West-Vlaamse sprekers slechts gedeeltelijk op[gaat]” (ibid.: 13, noot 19). De beperking geldt naar verwachting in veel mindere mate voor bijv. het Gents, maar hier is alvast de Brabantse *t*-deletie in een woord als *altij* en in de 2^e en 3^e persoon presens van eensyllabige werkwoorden (*gij doe*,

ga, sta, enz.) onbekend. Dat bij die “Vlaamse tussentaal” nog veel regionale variatie heerst, wordt door geen enkele onderzoeker bepaald betwist, maar anderzijds valt geen van hen de afgrenzing ervan tegen een – hoe dan ook te definiëren – “Belgisch (-) Nederlandse standaardtaal” licht⁽³⁾. Dit zogenaamde “Verkavelingsvlaams” (zo de ondertussen beroemd geworden term van Geert van Istendael; misschien beter: “Verkavelingsbrabants”, zo Willemys 2005b) is volgens Cajot 2012: 49 (-52) zelfs geen tussentaal te noemen in de generische, vreemdetalendidactische zin van het woord (waar die als *interlanguage*/leerderstaal in een leerproces wordt beschouwd met als doel de maximale beheersing van de standaardtaal), maar die doeltaal zelf! Zij is, op basis van hoofdzakelijk endogene taalontwikkelingen, het pendant van een wél in Nederland maar nooit in “Vlaanderen” (d.i. in de politiek-territoriaal afgebakende “Vlaamse Gemeenschap” in noordelijk België) – ondanks alle inspanningen van enkele generaties “taalzuiveraars” en “ABN-propagandisten” – van de grond gekomen informele (vooral gesproken maar ook geschreven) variant van de standaardtaal.

2. Noemen <intr.> in de hedendaagse lexicografie

2.1. VAN DALE 2005

De hedendaagse LEXICOGRAFIE neemt geen tussentaal op, wel “Belgisch(-) Nederlands”, en zo geschiedde het dat in de jongste, veertiende editie van de “dikke Van Dale” (2005) het intransitieve *noemen* zijn intrede deed als vierde, extra

⁽³⁾ Zie verder vooral de verzamelbundels, telkens met inleiding en uitvoerige (verspreide) bibliografie, Absillis e.a. 2012 (16 bijdragen) en De Caluwe e.a. 2013 (6 bijdragen). Zie ook Janssens-Marynissen 2005: 196-202, 224v.; Willemys 2005a, 2005b en 2007; Van der Wal-Van Bree 2008: 433-435 met lit. p. 469v.; Impe-Speelman 2008; Moernaut 2012; Lybaert 2012 (met uitgebreide lit.); Van Lancker 2013; vgl. ook Hinskens 2004.

betekenisopgave, en wel als synoniem dus voor het onovergankelijke *heten* in de (aldaar opgenomen) beide subbetekenissen ‘genoemd worden, genoemde naam dragen’ (bijv. *ik heet Hans*) en ‘met zekere of een bepaalde naam aangeduid worden’ (bijv. *het mag een wonder heten*). Dat vierde *noemen* krijgt bij Van Dale een “regiolabel” dat dit woordenboek net in die editie invoerde: “Belgisch-Nederlands”⁽⁴⁾, in dit specifieke geval gevolgd evenwel nog door het sublabel “niet algemeen”, dat in totaal door 915 lemma’s gedeeld wordt, o.a. door *agentschap, basketten, dampkap, farde, hangmat* ‘(sociaal) vangnet’, *hoofdbekommernis, kapstok, microgolf, regenvlaag, sluiktorten, stoverij, toespijs, truttemie, verdiep, zelfzeker* – om slechts deze 15 voorbeelden uit een artikel van Lut Colman (2009: 134) te noemen⁽⁵⁾. Men bedenke dat Van Dale 2005 daarnaast nog volgende sublabels onderscheidt: “alg.” (1224×), “spreektaal” (396×), “verouderd (119×), “archaïsch algemeen” (4×), “informeel” (33×). En dan zijn nog niet meegerekend de “referentiële belgicismen” (woorden voor officiële instellingen, functies, organisaties en culinaire begrippen) als *schepen, doopsuiker, nieuwjaarsbrief* en vooral nog “Belg.-Ned.” met labels voor een domein (bijv. “medisch”: *niersteenverbrijzelaar*), voor de houding van de spreker (bijv. “schertsend”: *frigoboxtoerisme*), voor een connotatie (bijv. “ongunstig”: *nepstatuut*), voor een frequentie (bijv. “weinig gebruikt”: *droogzwierder, nieuwkuis, speculoos*). Vooral dat laatste sublabel doet toch de wenkbrauwen fronsen: hoezo weinig gebruikt? Dat geeft niet enkel Colman (2009: 137)

(4) Zie aldaar (in deel a-i, p. xxa) lapidair: “Speciale aandacht verdient het regiolabel *Belg.N.* Dat label wordt gebruikt voor woorden die tot de Nederlandse standaardtaal in België behoren. Als Belgische woorden niet tot de verzorgde Nederlandse standaardtaal in België gerekend worden, is een extra label toegevoegd. Zo is *autostop* gemarkeerd als *Belg.N.* en *spreekt*.” Voor kritiek op deze in feite onbevredigende (en m.i. zelfs m.b.t. het standaardkarakter van bepaalde woorden onduidelijke) labeltoekenning zie Colman 2009.

(5) Het daar voorgestelde *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW), online uitgegeven door het INL (Instituut voor Nederlandse Lexicologie, Leiden), heeft van het lemma *noemen* totnogtoe enkel de wendingen *een kat een kat noemen* en *man en paard noemen* (beide transitief dus) opgenomen: zie <http://anw.inl.nl> (voor het laatst geraadpleegd op 17.06.14).

maar ook mezelf maar weinig fiducia in de labeltoekenning in 't algemeen van Van Dale. En – opnieuw – waar ligt bovendien de grens tussen (regionale) standaard- en tussentaal?

2.2. *PRISMA HANDWOORDENBOEK*
NEDERLANDS 2009

Het enige andere, gedrukte woordenboek dat, zoals te verwachten viel, *noemen* in een tweede, intransitieve betekenis opneemt, is bij mijn weten het “Prisma handwoordenboek Nederlands met onderscheid tussen Nederlands-Nederlands en Belgisch-Nederlands – m.m.v. W. Martin en W. Smedts” uit 2009, waar ons woord het label “BN, spreektaal” krijgt – welke inschatting mij de juiste lijkt. De auteurs specificeren nl. dit label in hun Voorwoord (p. 6) als “vooral of uitsluitend in gesproken taal”, en hier lijkt me dat “vooral “ van toepassing te zijn. In geschrifte (tenminste buiten het strikte privédoein als niet het minst de chattaal van jongeren⁽⁶⁾) zal het vooralsnog niet zo direct worden aangetroffen. Daarvan bijv. zou een indicatie kunnen zijn het feit dat een in taalzaken strenge Siegfried Theissen, steeds uiterst alert op van het Noord- of tegenwoordig Nederlands-Nederlands afwijkende woorden en constructies, het woord niet heeft opgenomen en onderzocht in zijn 19 (en een samenvattende 20^e) afleveringen tellende rubriek “Schrijft Knack Belgisch-Nederlands?”, verschenen in *Nederlands van nu* van maart 2001 tot mei 2005⁽⁷⁾, waarin een tweehonderdtal zulke gevallen onder de loep worden genomen. Voor het “Prisma handwoordenboek” dan weer is kennelijk

⁽⁶⁾ Zie daarvoor vooral Vandekerckhove 2006 en 2009, De Decker-Vandekerckhove 2012, De Decker 2014; daarover nog hieronder in 6.5.

⁽⁷⁾ De bijdragen lopen van de jaargang 49/2 tot en met 53/2 (= *Neerlandia* jg. 109/2); Zie ook Theissen 2003. Het strenge standpunt van deze auteur naar Franstaligen toe is te vinden in Theissen 2006 (aldaar p. 136v. verdere lit.). Eerder al (Theissen 1991: 40v.) had deze beweerd dat in een twintigtal onderzochte leerboeken-Nederlands die in Wallonië gebruikt werden “een groot aantal afwijkingen van de standaardtaal” stonden, waaronder uitgerekend “noemen (in de betekenis van heten)” – dit evenwel zonder precieze bronnenopgave of concrete bewijspplaatsen.

primordiaal dat alle erin opgenomen “natiolectismen” (zie aldaar p. 6, met indeling van de “BN-woorden” in vier grote klassen) helemaal niet gestigmatiseerd worden: niet één keer trouwens in het hele Voorwoord (en woordenboek zelf) valt de term “standaardtaal” (afgezien van het lemma zelf, p. 1203b).

3. *Noemen* <intr.> in taalzorg-/taaladviesliteratuur

3.1. C.H. PEETERS 1930

Dit brengt ons meteen naar de **taalzuiverings- of (moderner) taalzorg-/taaladviesliteratuur**, die er des te meer aandacht aan heeft gewijd. De “Nederlandsche Taalgids. Woordenboek van Belgicismen” van Constant Peeters (1930) vermeldt (nog) geen intransitief *noemen*, wijst er evenwel opvallenderwijze op dat omgekeerd *Hoe heet men hem?* ten onrechte wordt afgekeurd “voor Alg. Ned. *Hoe noemt men hem, of heet hij?*” en merkt verder op: “Het w. *heeten* betekent nochtans ook in Nederl.: *een naam geven*”. Hoewel dit laatste nog maar heel beperkt geldig is (vgl. hieronder 3.3, 3.4 en 3.5), laat dit meteen al iets doorschemeren: Vlamingen die A.N. willen spreken, zijn al in 1930 van mening dat het transitieve begrip ‘iem. een naam geven’ het best wordt uitgedrukt door een ander werkwoord dan dat wat ze uit hun eigen dialecten kennen, nl. *heten* – hierop zal (in 6.3 en 6.5) terug te komen zijn! Twee belangrijke taalzorgboekjes uit het begin van de jaren 1960 nemen het intransitieve *noemen* wél op en verwerpen het:

3.2. HEIDBUCHEL, *ABN-WOORDENBOEK*, 1962

met als voorbeeld (3de dr., p. 172a): *hij noemt Devos* ‘heet (= draagt de naam)’; *hij heet Jan maar men noemt hem John*. – Zo staat het nog steeds in diens opvolger Theissen-Debrabandere 2004: 180a.

3.3. PAARDEKOOPER,
ABN-GIDS, 1962 ,

waarin twee opvallende dingen staan:

s.v. *noemen*: *die man noemt zich Jansen* 'heet Jansen'

Uiterlijk vanaf de 5^e druk (1969) staat dat *zich* tussen ronde haakjes, om er dus het facultatieve karakter van aan te geven!

s.v. *heten*: *daarom heten ze hem Vincent* 'noemen'.

Dat laatste kan ook voor het Standaardnederlands wel enige verwondering wekken want het (ook) transitieve gebruik van *heten* wordt zowel door het WNT (s.v. *heeten* I.C)⁽⁸⁾ als de jongste Van Dale (2005) bevestigd, maar – hoewel dit in geen van de beide woordenboeken vermeld wordt – in die gebruikswijze is het in het A.N. zeker verouderd (vgl. hieronder 3.5). Ook Heidbuchel 1963: 106b zegt s.v. *heten*: *men heet hem de rosse* 'noemt hem' (bij Theissen-Debrabandere 2004: 115b luidt het: *ze heten* 'noemen' *hem Bo*).

(8) Het WNT vermeldt daarvoor uit het Noorden nog veel vindplaatsen in de Gouden Eeuw (zo o.a. in de Statenbijbel, andere bij Hooft, Cats, Vondel, Huygens), maar ook nog in de daaropvolgende eeuw (Wolff en Deken, Van Alphen, Bilderdijk) en dan nog eens Beets [Camera Obscura 1840]. Maar ondertussen zijn de dagen van dat transitieve *heten* daar wel geteld: een late NN-vindplaats is Van Lennep 1865, waar het luidt: "Hoe mijn Heer er zich op verstaat van daag wit te *noemen* wat hij gisteren zwart *heette*". Waarbij meteen duidelijk mag zijn dat hier lexicaal-stilistische variatie in 't spel is. De Statenbijbel was hem hier trouwens al voorgegaan: zie Joh. 15:15 "Ick en *heete* u niet meer dienstknechten [...] maer ick hebbe u vrienden *genoemt*" (al kan hier het Grieks model hebben gestaan met zijn duo *legein* – *einlein*; de Vulgaat heeft twee keer *dicere*). En het valt, nog steeds in datzelfde WNT, op dat de allerjongste vindplaatsen uit het Zuiden komen: Conscience 1867 ("Rosa smeekte, dat men het [kind] Joannes *heeten* zou") en Tony Bergmann 1874 ("een soort van gesticht [...] Wij *heetten* het eenvoudig 'de Oordjesschool'"). – Reeds in de Statenbijbel (1637) is de teruggang van het transitief gebruikte *heeten* goed te bemerken: in totaal zijn hiervoor slechts 27 vindplaatsen meer, i.t.t. *noemen* met niet minder dan 257 vindplaatsen, zo leerde mij enig (op)telwerk in de "concordantie" van www.biblija.net (thans www.debijbel.nl).

3.4. HEIDBUCHEL, *HOE ZEG EN SCHRIJF IK HET?*, 1962

Heidbuchel verwijst in dat verband naar zijn begeleidend boekje “Hoe zeg en schrijf ik het”, eveneens voor het eerst gepubliceerd in 1962, waar hij zogoed als een halve bladzijde wijdt aan de *heten-noemen*-zaak en waar het i.v.m. het transitieve gebruik van die beide werkwoorden luidt:

“Hier kan ook wel eens *heten* gebezigd worden, vooral als het betekent ‘betitelen, bestempelen’ of ‘plegen te noemen’: man *heet hem de Rosse*; *dat heet ik laf*, maar tegenwoordig heeft *noemen* de voorkeur. ‘Een naam hebben’ kan alleen door *heten* weergegeven worden” (p. 136).

3.5. WALTER DE CLERCK, *ZUIDNEDERLANDS WOORDENBOEK*, 1981

Bijna 20 jaar later zal Walter de Clerck een ietwat preciezere verklaring geven in zijn “Zuidnederlands Woordenboek” (1981: 166a, s.v. *heten*):

“Opm.: in deze [trans., LdG] toep. in de standaardt. veroud. en verdrongen door *noemen*, behalve in zeer bijz. stijl, m.n. in de bijbelt.”,

terwijl hij het intransitieve *noemen* het label “gewestelijk” toekent (p. 316a), welk laatste al in maart 1963 taaltuinier **Maarten van Nierop** hem had voorgedaan in een stukje over “benoemen, noemen en heten” (in “De Gemeente”, later opgenomen als nr. 38 in zijn “Honderd taaie belgicismen”, 1968). Wat kan dat gewestelijke nu precies zijn? Een eerste tipje van de sluier werd opgelicht door **Heidbuchel** in zijn daarnet genoemde boekje “Hoe zeg en schrijf ik het” waar hij zijn desbetreffend stukje laat beginnen met de woorden:

In het proza van de Westvlamingen stuit men vaak op het hinderlijke “hoe noemt (of naamt) hij? De overwinnaar noemt Jansen”, waar ieder andere Vlaming normaal *heten* gebruikt: “hoe heet hij? De overwinnaar heet Jansen” (p. 136).

3.6. ANDERE

Het laatste citaat bevat een opmerking die we nadien nergens meer zullen tegenkomen, noch in de taalzorgboekjes noch in veeleer of zelfs beslist als woordenboekjes of – boeken te katalogeren publicaties als **Ton van der Woudens** “Verboden op het werk te komen. Vlaamse taal- en andere eigenaardigheden” (1998), **Herman J. Claeys**’ “Vlaams dialectenwoordenboek” (2001) en het “Vlaams-Nederlands woordenboek. Van ambetanterik tot zwanzer” van Standaard Uitgeverij/Het Spectrum (2003). Al evenmin treffen we die uitspraak over een West-Vlaams gebruik aan in de wetenschappelijke literatuur, ook niet in de aangroeiende stapel artikelen over Vlaamse tussentaal (zie noot 3), waarvan er een aantal ook lexicale elementen als tussentalig oplijsten.

Pas op 29 oktober 2012 zal Ludo Permentier in zijn wekelijkse rubriek “Woorden weten alles” in de krant *De Standaard* een stukje wijden aan dit (door hem overigens afgekeurde) “Noemen” (zo de titel ook) waarin hij schrijft:

“Een reden [voor het intransitieve gebruik van *noemen*, LdG] heb ik nog nergens gehoord. Behalve deze: Het onderscheid [tussen *heten* en *noemen*, LdG] bestaat ook in onze [Zuid-Nederlandse, LdG] dialecten, maar niet in West-Vlaanderen. Vandaar is ‘ik noem’ zo’n jaar of tien geleden begonnen aan een opmars en intussen heeft het zelfs [Belgisch-, LdG] Limburg bereikt.

Dat alles precies nu moeten we in wat volgt nader onderzoeken.

4. *Noemen* <intr.> als hypercorrectisme

Het is in de eerste plaats wachten tot 1997, wanneer **Jacques Van Keymeulen** in het tiende themanummer van het tijdschrift *Taal en Tongval* (over “Standaardisering in Noord en Zuid”) gewaagt van “transitiewoordenschat”, tussen die van de dialecten en de standaardtaal in, en waartoe kunnen worden gerekend o.a. “hypercorrectismen (*noemen* i.p.v. A.N. *heten*), die het gevolg zijn van [...] taalonzekerheid”. Het mag veelzeggend

heten dat de Noord-Nederlandse Nicoline van der Sijs (2004: 409 en 655 [noot 101]) dit hieruit verkeerdelijk citeert als “*zich noemen*” – een intransitief *noemen* is nu eenmaal in het Noorden onbekend (vgl. hierboven 3.3 ook Paardekooper)! – De term “hypercorrectismen” is in 2003 overgenomen door **Janssens en Marynissen**, die in (de eerste uitgave van) hun voortreffelijk handboek “Het Nederlands vroeger en nu” het werkwoord “*noemen* ‘heten’ (b.v. in (*h*)*oenoemdegi*)” als element zien van de “Vlaamse omgangstaal”, “van een aantal niet-standaardtalige, meer of minder algemeen verspreide supra-regionale woorden” (p. 151; 2^e uitgave 2005, p. 201). Maar vooralsnog is van West-Vlaams bij de taalkundigen kennelijk nergens sprake, behalve een enkele keer, twee jaar later ...

5. Dialectlexicografie

5.1. KORTRIJK

– en daarmee zijn we meteen ook bij de dialectlexicografie beland – bij **Frans Debrabandere**, die in zijn veelgeprezen “Kortrijks Woordenboek” uit 1999 het volgende optekent⁽⁹⁾

(p. 203b) Heeten [iətən], ww. 1 ‘Heten’ [intr., LdG]. Het West-Vlaams gebruikte oorspronkelijk het correcte werkwoord heten ‘een naam dragen’. Het nu algemeen verbreide wangebruik om *noemen* te zeggen i.p.v. *heten* druist in tegen de West-Vlaamse traditie. De fout kan als exogeen taalgebruik worden verklaard. *Hoe heet ie* [u’jɛti]? ‘Hoe heet hij?’ [...] 2. ‘Noemen’ [tr., LdG]. *Me gaan ’t Jan heeten* ‘we zullen het Jan noemen’. *’k heete* ‘k ik da nen dief’ ‘ik noem dat een dief’.

(p. 332b) Nommen [nomən], ww. 1 ‘Noemen’. *Hoe gaan me ’t kindje nommen?* – 2. ‘Heten’. Toch was ook het ww. *heten* bekend in het West-Vlaams. *Hoe noemd je gij?* ‘Hoe heet jij?’

⁽⁹⁾ Betekenisopgaven in de hierna volgende woordenboeken heb ik hier zelf stilzwijgend tussen ‘...’ geplaatst en voorbeeldzinnetjes gecursiveerd.

5.2. DE BO: *HETEN*, *NOEMEN*, *NAMEN*

Maar wat zeggen andere West-Vlaamse idiotica? Het al veel oudere van **De Bo** uit 1873, heruitgegeven door Joseph Samyn in 1892, neemt op:

(p. 364b) HEETEN, *heette*, *geheet* in den zin van 'Heet maken'; en *hiet*, *geheeten*, in den zin van 'Noemen'.

(p. 650) NOEMEN (wvl. nommen)

b.w. [= bedrijvend werkwoord] namen, fr. nommer

- 'Zeggen, kenbaar maken', fr. dire, faire connaître [...]

- 'Met klem iets zeggen of herhalen, bevestigen', fr. affirmer [...]

o.w. [= onzijdig werkwoord] met *zijn*. 'Heeten, een naam dragen'. *Hoe noemt hij? Hij noemt Jan. Dat boekje noemt De pelgrimage van Jezus. "Zijde ['zijden', LdG] bandekens, die faveurken en leveryen noemen, aen den hoed, aen 't rapier oft aen den arm"* (Boëtius à Bolswert).

In al de beteekenissen zegt men ook *Namen*.

Interessant is hier dat zowel dit *namen* alsook dit Boëtius-citaat, en wel uitgerekend overgenomen uit De Bo 1873, in het WNT worden vermeld, maar dit citaat dan helemaal niet onder (een daar overigens totaal onbekend intransitief) *noemen*, wel en enkel s.v. *faveur* 'lint of strik aan de kleding van mannen, hun gegeven door een vrouw als teeken van haar liefde; soms ook alg. lint of strik aan kleding. Sinds lang veroud. Maar nog gewest. in W.-VI." Maar wat wil het geval? De Bo citeert, zo leert ons zijn "Naamljst der aangehaalde schrijvers en hunne werken, 1° uit vroegeren tijd" (dl. I, p. XI) uit het devotionele geschrift van katholieke signatuur "Duyfkens ende Willemynkens Pelgrimage", geschreven en voor het eerst op 1 mei 1627 te Brussel uitgegeven door genoemde Boëtius à Bolswert (°Bolsward, wschl. 1580 - †Antwerpen 1633). De Bo zegt een editie uit Den Haag 1736 te hebben ingezien, en inderdaad, in het exemplaar dat de KB in Den Haag zelf hiervan bezit, staat tussen de woorden *die* en (het foutief enkelvoudige) *faveurken* geen ander woord dat men hier in het A.N. geredelijk als zins-subject zou (kunnen) verwachten. Maar die Haagse uitgave is volgens de moderne editeur van de oertekst, H.J.A. Ruys,

“besnoeid” (Ruys 1910: 101), en wat meer is, die originele tekst heeft op bedoelde plaats het onderwerp *sy* (dat zijn de snoevende, vrouwenversierende ridders/vrijers) alsmede het plausibele meervoud *faveurkens*; de hele passage luidt: *Sy doen [...] sijde bandekens (enz.)* (Ruys 1910: 154). De Bo heeft dus moeite voor niets gedaan als hij dacht op een oude vindplaats voor een intransitief *noemen* te zijn gestoten (waarbij hij dus verkeerdelijk de *bandekens* etc. als onderwerp interpreteerde), maar het leert ons intussen wel dat dit syntactische gebruik hem wel degelijk bekend en opgevallen was. Bovendien valt te bedenken dat de taal van het geschrift in kwestie zeker niet West-Vlaams is, veeleer – naar het zich laat aanzien – de oude Brabantse schrijftaal van de 16^e eeuw, en daarin is vooralsnog nergens een intransitief *noemen* aan te treffen. Maar dat dit wel in het moderne West-Vlaams ook buiten Kortrijk voorkomt, zullen we direct zien.

5.3. OOSTENDE

Eerst nog dat andere interessante gegeven bij De Bo, het werkwoord *namen*. Zoals we hierboven in 3.5 zagen, maakte ook Heidbuchel er in “Hoe zeg en schrijf ik het” (1962) voor “het proza van de West-Vlamingen” gewag van. We vinden het nu ook terug in **Desnercks** “Woordenboek Nederlands-Oostends” van 2011 waar het luidt:

p. 100b: HETEN ‘een naam hebben’: naamm [intrans. dus, LdG].
 p. 171a: NOEMEN – naamm [hier is wel het transitieve ww. bedoeld, LdG].

De voorbeelden in zijn Oostends Woordenboek (4e druk, 2006: 308a) luiden: ‘*k namen ik Tsjépm* ‘ik heet Jozef’ resp. *én je naampt da joen moet* ‘en dat noem je je vriend’.

6. Dialectaal *namen* en *noemen*

Dat transitieve, duidelijke desubstantivische *namen* heeft in elk geval aloude adelbrieven, hoewel het beperkt is tot het Westgermaans: os. ohd. *namôn*, oe. *namian* (nog heden *to name*), vroeg-mnl. *namen* (met drie vindplaatsen in het Bernse glossarium,

Limburgs, 1240, ‘nominare, denominare, nuncupare’), waarnaast al het passieve *ghenaemt sijn* voorkomt (oudste vindplaats: Lutgart K, uit West-Brabant, 1265-70)⁽¹⁰⁾. Het WNT zegt s.v. *namen*: “Na de 17e eeuw alleen nog in het deelwoord *genaamd*, dat nu in de algemene taal slechts nog in bijstelling voorkomt”.

6.1. FRANS-VLAANDEREN

Het ww. is evenwel blijven voortleven in Frans-Vlaanderen, getuige oudere vindplaatsen.

a) Jaren 1750: anonieme tekst over taalkunde, onder de titel “Snoeijsmes der Vlaemsche Tale” (in 2013 bij de KANTL uitgegeven door Rik Vosters en Gijsbert Rutten), wellicht geschreven door een rederijker uit Sint-Winoksbergen: (ed. p. 299:) “geleerde schoolmeesteren weten hun jonge leerlingen, deze letter u. vokalis van de v. konsonant te doen onderscheiden, met de vokalis u. en de kosoanant [sic] ve. te doen **namen** [...] laet ons naer de dobbel w. overgaen, de welke in oost, en west-vlaander zo **genaemt** word”.

b) 1811: uit de Kroniek van een Napoleonsoldaat uit Winnezele, uitgegeven in de *Handelingen* van de KCTD door Hugo Ryckeboer, LXXIII, 2001, p. 257: “de soupe is byna gelijk als wywater daer is anders niet in voor legumen als gerste die gepeeld [‘gepeld’] is en zomtjids de helft van de peelen [‘pellen’] zijn daer nog op men **naemt** dit gork [‘gort’]”.

En heden ten dage is het in Frans-Vlaanderen nog steeds het gewone woord voor transitief ‘noemen’.

6.2. GEZELLE

Vermoedelijk in 1884-85 dichtte de beroemde, in Brugge geboren West-Vlaamse dichter Guido Gezelle de verzen

⁽¹⁰⁾ De vindplaatsen in VMNW s.v. *namen* II en *ghenaemt*; het woordenboek maakt voor dit laatste gewag van 53 attestaties en geeft 11 voorbeelden, alle met een vorm van het hulpwerkwoord *sijn*. Het MNW s.v. *namen* geeft vooral vindplaatsen uit Brabant (en verwijst naar De Bo)!

“Gebenedijd zijt gij,
 en zalig zal ’t u **nomen**,
 dat is, van verre en bij,
 uit Adam eens gekomen!”⁽¹¹⁾

Daar dit gedicht uit ’s dichters Kortrijkse (bloei)periode stamt – de taalgevoelige man verbleef in die stad van 1872 tot maart 1899 – is geenszins uitgesloten, zelfs veeleer aannemelijk, dat hier geen vorm van *namen* in het geding is, maar van (hierboven in 5.1. genoemd) Kortrijks *nommen* (fonetisch [nomən]), rijmend overigens op *gekomen* (fonetisch [gəkomən]; zie Debrabandere 1999: 266b). Immers, “[g]eheel eigen aan het Kortrijks – en weer afwijkend van het Wvl. – is de geslotener uitspraak van *i*, *u*, *o* voor een nasaal (*n*, *m*, *ng*)”, zoals ook in *domme* en *blomme* [blomə] ‘bloem’, met Kortrijkse [o] i.p.v. elders in West-Vlaanderen [ɔ] (Debrabandere 1999: 9). Gezelle spelt hier m.a.w. fonetischer!⁽¹²⁾ Maar in geen geval is *no(e)men* bij hem intransitief gebruikt, evenmin trouwens – zo blijkt uit lexicologisch onderzoek – als bij zijn neef Stijn Streuvels (het woord ontbreekt in het *Verklarend woordenboek* op diens taal door Lemeire 1970).

6.3. NAMEN IN ZUID-OOST-VLAANDEREN, NAAST HEETEN <INTR., TR.> IN DE ZUIDELIJK-CENTRALE DIALECTEN

Het valt op dat in Zuid-Oost-Vlaanderen, aangrenzend aan het Kortrijkse, eveneens *namen* (uitgesproken [nomən]) voorkomt (of althans, blijkens Teirlinck 1910-21: 292a, voorkwam), en wel enkel transitief: *Hoe noemde da’ manneke? Ze nomen hem Pierke*. Belangrijk is daarbij een dubbel gegeven: *noemen* werd in die streek “niet gebruikt” (ibid.: 302a) en *heeten* was er

⁽¹¹⁾ Uit zijn bundel “Tijdkrans”, gepubliceerd in 1893, gedicht nr. 133, 3^e strofe, regels 15-18. Zie J. Boets 1981: 375; in de noot bij r. 16 (p. 376) wordt “t” verklaard als “voorl. onderw.: Adams nakomelingschap” en “nomen” als ‘noemen’.

⁽¹²⁾ Over *noemen/nommen/nomen* (en *bloem/blomme*) bij Gezelle zie ook Van Sint-Jan 1931: 121v. (§ 19), die ook op *nomen* in het Mnl. wijst (zie ook vindplaatsen hiervan in het VMNW s.v. *noemen*, bijv. in Maerlants werken, die echter zowel *nomen* als *noemen/noumen* schrijft).

“bedr[ijvend] en onz[ijdig]” (ibid.: 24a): *Me zillen* ‘wij zullen’ ‘t kind *Emiel heeten*; *Er es meer as een koe die Bles* (of *Blaar*) *heet*. Die semantische bifunctionaliteit nu van *heten* is toch wel het algemene beeld in alle (traditionele) centrale zuidelijke dialecten (Oost-Vlaams, Brabants-Antwerps), terwijl een transitief *noemen* (laat staan een intransitief!) er in feite onbekend is (of er na de middeleeuwen in onbruik is geraakt), ten minste in de betekenis ‘een naam geven’. Gents *noemen* en Antwerps (met umlaut) *numen* betekenen ‘vermelden’⁽¹³⁾. Ook VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx verklaart in 2000: “Ik ben geboren in Tienen. Daar kennen ze maar één werkwoord: *heten* voor de twee betekenissen”⁽¹⁴⁾. Op die situatie wezen in feite ook, wat indirecter, de ‘taalzuiveraars’ (zie hierboven in 3.1. Peeters, in 3.3. Paardekooper, in 3.4. Heidbuchel, alsook in 3.5. de lexicograaf De Clerck) en de WNT-citaten uit *Conscience* en *Bergmann* (zie hierboven noot 8).

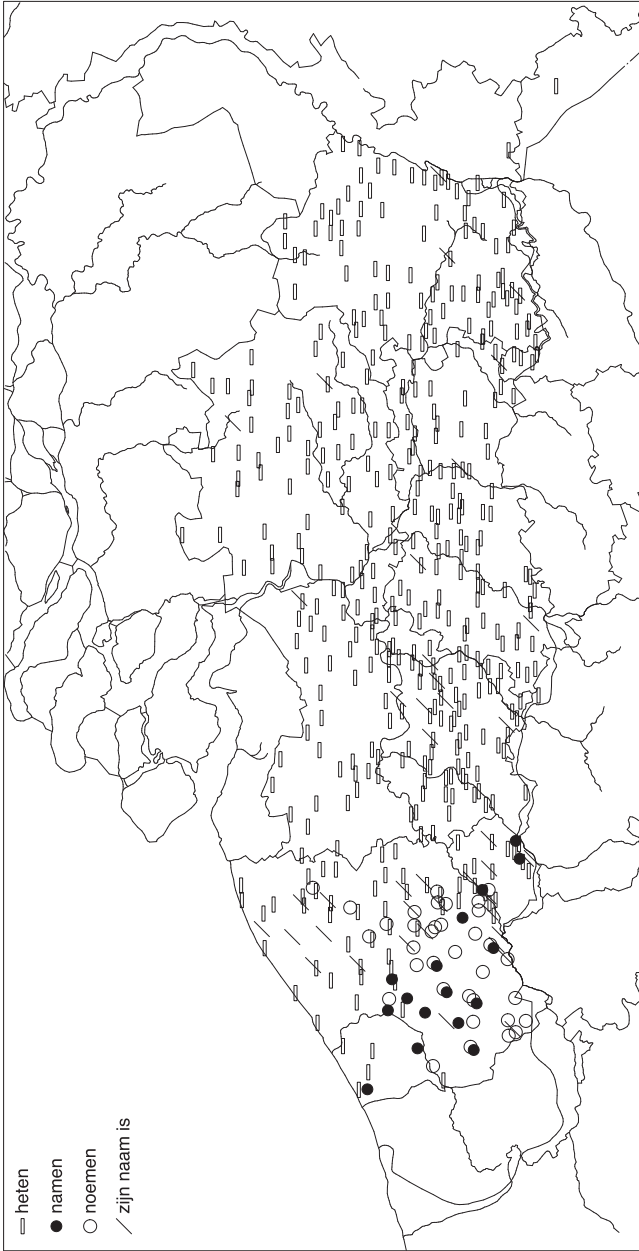
6.4. NAMEN EN NOEMEN: NU OOK INTR. IN WEST-VLAANDEREN (kaart ZND en kaart WVD)

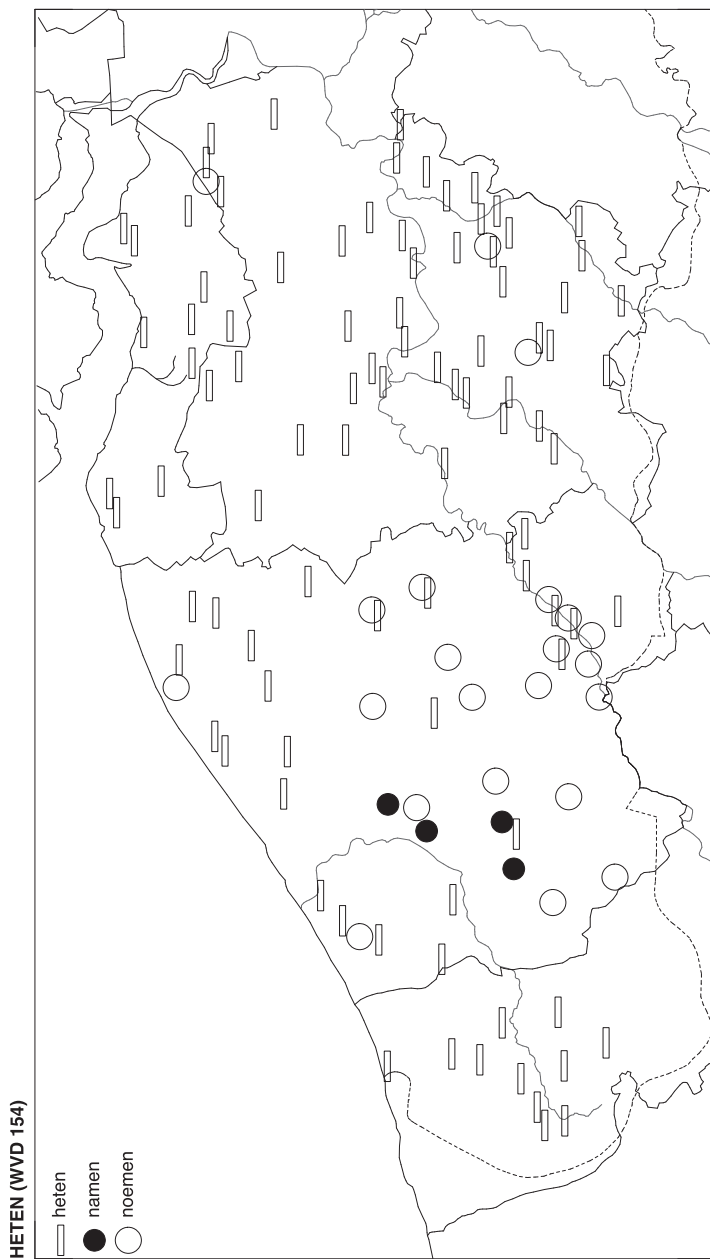
Maar: dit *namen* nu is in West-Vlaanderen kennelijk ook intransitief geworden, zoals blijkt uit gegevens van de dialect-enquête van de Zuidnederlandse Dialectcentrale (**ZND** 35,3 uit 1941; voor het zinnetje “Eigenlijk heet hij Frans”; zie de bijgevoegde kaart). *Namen* kwam toen al met die betekenis voor in het zuiden en het uiterste westen van West-Vlaanderen, in de oude bestuurlijke arrondissementen Veurne, Diksmuide, Ieper, Kortrijk – terwijl in grosso modo hetzelfde gebied, met nog een centraal-West-Vlaamse uitloper naar het Brugse toe, ook het ter

⁽¹³⁾ Vgl. voor het Gents: Lievevrouw-Coopman 1974: 950b: “*noemen* (weinig gebruikelijk). Meest *nommeeren*, voorheen *nommen*”; 951b: “*nommeeren* ‘noemen’: *iemand – met kop en staart* ‘met naam en toenaam’”. Voor het Antwerps: Cornelissen-Vervliet, 3de deel 1903: 863: “*numen* ‘noemen, Fr. nommer *Ge moet m’ne*’ naam *numen*”.

⁽¹⁴⁾ Zie zijn reactie in de *Google-discussiegroep noemen of heten?* (zie hieronder noot 26), 26^e bericht, dd. 24.8.00; hierop volgt nog direct de zin: “Vandaar mijn idee dat je in de standaardtaal vooral niet zegt wat je thuis al zegt”, waarover hieronder in 8 (met noot 48) te handelen zal vallen.

ZND 35, 3 (1941) : EIGENLIJK HEET HIJ FRANS

discussie staande ablautende⁽¹⁵⁾ *noemen* verspreid was (voor sommige plaatsen zijn er zelfs “Mehrfachmeldungen”). *Heten* kwam ook voor, behalve dan in het arr. Ieper, en was in de andere Noord-Belgische provincies het enige woord.

Een moderne, nog niet gepubliceerde kaart, hier eveneens bijgevoegd en gebaseerd op het WVD-materiaal van de jaren '90, toont voor alle vier de door dit *Woordenboek van de Vlaamse* dialecten bestreken Vlaamse deelgebieden (West-, Oost-, Frans- en Zeeuws-Vlaanderen) overal intrans. *heten* (uitgenomen voor het Ieperse); *namen* is nu ingekrompen tot een klein gebiedje op de oostelijke IJzer-oever in de streek van Diksmuide, maar *noemen* heeft goed standgehouden: het wordt dan ook al gesignaleerd als concurrent van *heten* in Veurne, Tielt en Blankenberge, maar het Brugse Vrije hield (in die jaren '90) voor het overige nog vast aan *heten*.

Slotsom: in de woordvorm *noemen* zijn in de zuidelijke en centrale West-Vlaamse dialecten (m.a.w. in het gebied waarin, vooral rond Kortrijk en Roeselare, ook de meest dynamische subregio's van de betrokken provincie heten te liggen) het transitieve en het intransitieve gebruik samengevallen, terwijl in beide gebruikswijzen (vgl. hierboven Debrabandere, 5.1) de vorm *heten* teruggedrongen is. Dat deze vervanging en meteen vereenvoudiging dan meteen ook in de gesproken tussentaal van de West-Vlamingen optreedt, hoeft ons niet te verwonderen. En dat die tussentaal dan omgekeerd weer neerdaalt in en invloed uitoefent op (ook andere) West-Vlaamse dialecten, verbaast al evenmin (denk aan *dinsdag* in het 'modernste' Gents; zie hierboven 1.1).

6.5. BUITEN W.-VL.: TRANSITIEF *HETEN*; *NOEMEN* AAN OOSTRAND (LIMBURG, SAKSISCH)

Nu, in de overige Nederlandse dialecten in Noord-België is een transitief *noemen* niet overal present. In die van

⁽¹⁵⁾ Zie voor deze ablaatkwestie Beekes 1987: 1-6 (p. 3: “Dutch *noemen* will represent *nōmjan without umlaut, a Western characteristic”).

Oost-Vlaanderen (waaronder Gent) en van Brabant-Antwerpen worden, zoals we in 6.3. zagen, de beide gebruikswijzen namelijk door (*h*)*eten* uitgedrukt. Het transitieve *noemen* heeft er in vroegere tijden zeker niet ontbroken, getuige de vele vindplaatsen in het VMNW, maar het had van oudsher (d.i. reeds in Gemeengermaanse tijd) de hevige concurrentie van het aloude *heten* te verduren: het qua conjugatie zwakke, dus sowieso al secundaire *noemen/nomen/nu(e)men* is jong, komt in de 'oude' periode nog niet voor en is bovendien enkel Continentaalwestgermaans (kwgm.)⁽¹⁶⁾; *heten* daarentegen is qua vervoeging sterk, dus primair, en kwam al voor in alle (Oud-)Germaanse talen. Opvallenderwijze zelfs is de oorspronkelijke betekenis van dit laatste inderdaad transitief⁽¹⁷⁾; de intransitieve werd in het Gotisch enkel met synthetische passieve vormen weergegeven (*haitada* 'ik word geheten, ik draag de naam')⁽¹⁸⁾. In een verder stadium, dat we o.a. duidelijk al in het Oudhoogduits en Oudsaksisch aantreffen, kon die via de passieve vorm ontwikkelde intransitieve betekenis nu ook door de actieve vorm worden weergegeven (vgl. in het gemengde ohd.-os. Hildebrandslied, vers 17: *ih heittu* 'ik heet' *Hadubrants*). De oudste vindplaats voor het Nederlands is de Nederrijnse Aiol (anno 1220-40): *want si was eine urouwe scone. Si hiet vrou aihe van montone* (VMNW s.v. *heten* II: II Intr. 1:5). Daar dit *heten* begeleid wordt door een complement (dat in principe uit een eigennaam bestaat), waarmee het een naamwoordelijk gezegde vormt, ontstond op die wijze een nieuw koppelwerkwoord (vgl.

⁽¹⁶⁾ Zie EWN 3 s.v. *noemen*, waar het terecht ook luidt: "In het BN wordt *noemen* ook gebruikt met een onovergankelijke betekenis 'heten'".

⁽¹⁷⁾ Zie EWN 2 s.v. *heten*; Seebold 1970: 246-248.

⁽¹⁸⁾ Voor het Gotisch (waar zulke vormen enkel [nog] in het presens voorkomen) zie Van der Wal 1981, Van der Wal 1986: 35-53, Braune/Heidermanns 2004: 141, Cloutier 2013. Het Oudengels (*hätte* 'ik/hij heet/heette') en het Oudnoords (*heite*) zouden daar mogelijk nog resten van (kunnen) zijn: zie Seebold 1970: 246 en Krahe II 1967: 111v. (§ 81v.: Medio-Passivum); of dit ook geldt van de preteritale vormen mnl. (holl.-brab.) *hetede/hete/heitte/hiete* is echter twijfelachtig: zie Franck 1910/1967: 119 (§ 130), WNT s.v. *heeten* II: II. Onz. en MNW s.v. *heeten* I: II. Intr. – Vgl. (reeds met het oog op ons hoofdstukje 7.5) voor het Gotisch nog Hermodsson 1952: 83-108 (waar echter *haitan* zelf geen rol speelt).

ANS § 2.2.2, voorbeeldzin 26: *Hij heet Pieter*) of tenminste een “copula-like verb” (Cloutier 2013: 17, 19), net zoals het Duitse *heißen* dat is⁽¹⁹⁾. En zoals gezegd (vgl. hierboven bij noot 8) is dit in de Nederlandse standaardtaal bij intransitiviteit nog slechts de enige mogelijkheid (van enkele wendingen als *iemand welkom heten*, *zoals men dat heet*, *dat heet ik je liegen*, *dat heet ik knap* afgezien: zie Van Dale 2005 s.v. *heten*).

Wat de dialecten betreft: het transitieve *noemen* vindt men thans nog terug aan de oostrand van het huidige Nederlandse taalgebied, en aldaar met umlaut, zo in Limburg (Tongeren *nümë*, Maastricht *neume*)⁽²⁰⁾ en in de Saksische gebieden (Achterhoeks en Liemers *nume[n]/neumen*, Twents *neumm*, Zwols *numen*, Drents *numen/neumen/nuimen*, Stellingwerfs *numen/neumen/noemen*)⁽²¹⁾, waarbij trouwens aansluiten het Rijnlands met *nümen* (want *nennen* ontbreekt hier)⁽²²⁾ en het Nederduits met *nömen* (waarbij Münsterlands *näömen*)⁽²³⁾.

Maar, nogmaals, voor de zuidelijk-centrale dialecten (Brabants en Oost-Vlaams) moeten we uitgaan van slechts één werkwoord: *heten*. Als daar nu ook al *noemen* bijkomt, zoals Ludo Permentier (zie hierboven 3.6) in okt. en Johan Taeldeman⁽²⁴⁾ in nov. 2012 in “De Standaard” schrijven – en voor eerstgenoemde heeft intrans. *noemen* “zelfs Limburg bereikt” –, dan is dat in die dialecten zonder de minste twijfel “gezonken

⁽¹⁹⁾ De *Duden Grammatik* 2009⁸: 415 (§ 577) rekent het tot de grotere groep van de “Prädikativverben”, waaronder dan de eigenlijke “Kopulaverben” *sein*, *werden* en *bleiben* ressorteren.

⁽²⁰⁾ Zie voor Tongeren Stevens 1986: 381b, voor Maastricht Endepols 1955: 282a. Maar beide steden hebben daarnaast ook een bifunctioneel *heten* (zie Stevens p. 207b, Endepols p. 141a); van Hasselt geldt hetzelfde, zie Staelens 1982: 181b *heten*, 318a (enkel trans.) *nême* (“met abnormaal vocalisme i.p.v. -ej-”).

⁽²¹⁾ Zie voor Achterhoek en Liemers Schaars 2009: 116v. (met kaartje), voor Twente Schönfeld Wichers 1979: 329b; voor Zwolle Kraijer e.a. 2008: 90; voor Drente Kocks 1997: 804b; voor het Stellingwerfs Bloemhoff 2005: 369b. Interessant is de opmerking p. 117b bij Schaars voor Zelhem in de Achterhoek, dat in oude teksten nog een transitief *heiten* was aangetroffen, dat ondertussen zogoed als geheel door *numen* is verdrongen (vgl. hierboven 6.3).

⁽²²⁾ Zie Müller 1941: 275v.

⁽²³⁾ Saß 1990: 54b; voor het Münsterland Kahl 2003: 159 resp. 387.

⁽²⁴⁾ Taeldeman 2012 (in interview).

cultuurgood” vanuit de tussentaal. Een wellicht vroeg voorbeeld vermeldt Rombouts 1990: 93 e.v.: een uit een brandende woning in Mechelen bevrijd meisje krijgt er van verpleegsters een beer-tje met de woorden : “Het *noemt* Pluchke” (*Het Laatste Nieuws* 2.2.1990).

Voor Belgisch-Limburg kan de opmars van dit soort noemen duidelijk worden geïllustreerd met de bevindingen waartoe Benny De Decker kwam in zijn zeer recent proefschrift (2014). Hieruit bleek nl. dat voor het intransitieve concept het aantal tokens in de chattaal van Limburgse, als proefpersonen fungerende jongeren tussen 14 en 20 jaar oud, als volgt was verdeeld:

	<i>heten</i>	<i>noemen</i>	<i>totaal</i>
vr.	22 (73,3 %)	11 (91,6 %)	33
m.	8 (26,6 %)	1 (8,3 %)	9
tot.	30 (100 %)	12 (100 %)	42

Vooral bij meisjes is de toename van het ‘moderne’ gebruik van *noemen* zeer opvallend: reeds precies 1/3 (= 11) van de 33 tokens bevat bij hen een werkwoordsvorm van *noemen*, bij de jongens is dat slechts 1/9.

Ook (jonge) Oost-Vlamingen grijpen steeds meer naar – duidelijk uit de tussentaal stammende – intr. *noemen*. Drie indicaties kunnen dit wellicht bevestigen. Allerst de drie verspreide *noemen*-opgaven op de bijgevoegde WVD-kaart (twee in de zuidoostelijke regio [het oude Land van Aalst], één in het uiterste noordoosten van de provincie [Waasland]). Vervolgens, in het moderne dialectwoordenboek van Geraardsbergen (Coppens 2010: 258), de betekenisopgaven bij het lemma *noemen*:

1. Een naam geven
2. In Geraardsbergen ook ‘heten’. *Oe noemdega* ‘Hoe heet jij’?

En last but not least het gebruik ervan in Gent, naast het traditionele bifunctionele *heten*. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van de vertaling van het Marcusevangelie naar het

(door standaardtalige insluipsels toch vrij tussentalig gekleurd) Gents (2013) door de geboren Gentenaar Jan De Vuyst. Daar luidt het enerzijds:

- (p. 27) Mc. 5,9 Hoe *hiete* ‘heet’ gij?
 (p. 28) 5,22 Hij *hietege* ‘heette’ Jaïrus
 (p. 85) 14,32 Uiteindelinghe arriveerdegen ze in een ploatske da Getsemane *noemdege*.

En in zijn “Gents vertelselke *Dans mee mij*” (2012) staat weliswaar nog eens “Hoe *hiete* gij” (p. 101), maar hier valt op dat – anders dan in het ‘traditionele’ Gents met enkel bifunctioneel *heten!* – een transitief *noemen* voorkomt: “Seeven [‘saven’, LdG] *noemen* ze da” (p. 113) – wat ook in de bijbelvertaling het (daar gewone) geval blijkt te zijn (Mc. 10, 18; 12, 37; 15, 12 *diene vint diede gulder* [‘die man die jullie’] *de keunink van de Jòhden noemt*). Dat laatste nu is m.i. duidelijk toe te schrijven aan de invloed van de standaardtaal en daalt, wel via de tussentaal, van daaruit ook tot in het dialect neer (vgl. hierboven 6.4 *in fine*). Zo constateren we langs die weg meteen ook de recente “terugkeer” van een (eens verdwenen; cfr. hierboven 6.3) transitief *noemen!* M.a.w. nog: de ene bifunctionaliteit (die van *heten*) wordt hier langzaam maar zeker door de andere (die van *noemen*) vervangen, waarbij de in het NN nog steeds geldende strenge oppositie van de twee werkwoorden te loor aan het gaan is. We merken het (zelf!) in Gent⁽²⁵⁾, het geldt wel voor het hele zuidelijk-centrale dialectengebied.

Al deze bevindingen samen leiden in de grond tot twee gescheiden vragen:

- a) Hoe is in de West-Vlaamse dialecten dat gebruik van intransitief *noemen* te verklaren,

⁽²⁵⁾ Een opvallend gegeven vind ik bovendien volgende recente persoonlijke “Hörbeleg” in het ‘moderne’ Gents: “Da[t] *hee[ft]* altijd zo genoemd”. Het gebruik van het tempushulpwerkwoord *hebben* wijst er toch op dat het bewuste hoofdwerkwoord compleet in de plaats is gekomen van het intransitieve, steeds met datzelfde *hebben* geconstrueerde *heten*: het eindpunt van een evolutie?!

- b) Welke verklaring kan worden geboden voor hetzelfde gebruik elders? Waarbij komt:
 c) is er een verband tussen beide?

7. Historische evolutie van de gebruikte werkwoorden, <tr.> en <intr.>

Kijken we terug op de **historische evolutie** van de werkwoorden voor ‘een naam dragen’ en ‘een naam geven’, dan zien we de volgende lexicale bezetting (voor een historisch schema: zie de TABEL).

7.1. OORZAKEN: TAALECONOMIE, HOMONYMIEVREES, LEENVERTALING?

Voor het West-Vlaams is de cirkel dus gesloten. Kende het Ggm. voor beide gebruikswijzen *heitan*, het moderne West-Vlaams kent voor beide *noemen*. Er is dus een evolutiecyclus waarneembaar van één woordvorm, via differentiatie naar opnieuw één vorm. De syntactische cotext (en de context) maken wel duidelijk welk precies gebruik bedoeld is. Dat is aan de polen telkens zeer **taaleconomisch** en dat dit principe m.i. een belangrijke rol speelt moge direct nog blijken. Maar eerst is het dus de vraag, waarom net het duo *heten* werd afgestoten en net het duo *noemen* in de plaats werd genomen. Niet de zich totnogtoe grotendeels in stilzwijgen hullende wetenschappelijke literatuur maar veeleer de sociale media hebben hier hun ‘volkse’ interpretatie al geventileerd⁽²⁶⁾: zo wijst men enerzijds op **homonymievrees** met (het semantisch nochtans ver

⁽²⁶⁾ Zie bijv. de *Google Discussiegroep noemen of heten* (zie <https://groups.google.com/d/topic/nl.taal/uHwLIhvQcPo>); 21.8.00-3.9.00, 37 berichten); *Edda da gelezen? Lezersbrieven over tussentaal* (in de krant *De Morgen* 30.03.12; brieven van Gerda Massoels en Rob Alaers: zie <http://www.demorgen.be/dm/nl/2461/2012/article/print/detail/1493124/Edde-da-gelezen-Lezersbrieven-over-tussentaal.dhtml>; lezersbrieven in *Veto* (studentenblad van de KULeuven; zie <http://www.veto.be/jg26/veto2607/lezers.html>, brief “Ergernis”). “Onthulend” zijn ook standpunten en reacties in *Het Vlaams woordenboek* (zie <http://www.vlaamswoordenboek.be/definities/toon/330>) over *noemen*.

Tabel

	GGM	WGM	(V)M-KWGM	W-VL 19 ^e /20 ^e e.	W-VL nu
TRANS.	haitan [oorspr. etym. !] + namnjan	haitan nemn(i)an/ (assim.) nemmen, nennen (1) + namon	heeten nennen	heeten	heeten
INTR.	<i>haitada</i> (synth. pass.) [zo nog Got.; vgl in resten Oe. en On.]	haitan heeten	+ nomen/noemen heeten	namen (1) noemen (1)	noemen (1) noemen (1)
Opm.		(1) ook On. nefna/ nemna, Nzwe. nâmma	(1) na 17 ^e e. enkel nog <i>genâamad</i> (part. als bijstelling)	(1) in Fr.-Vl. 18 ^e en 19 ^e : namen	(1) beide ook in W.-Vl. tussentaal

Legende: Ggm = Gemeengerm., Wgm = Westgerm., (V)m-kwgm = (Vroeg)middel-kontinentaalwestgerm., W-Vl. = West-Vlaams; Oe. = Oudengels; On. = Oudnoords; Nzwe.= Nieuwzweeds; + = in deze periode nieuw lemma

afstaande) *eten* 'voedsel tot zich nemen' (want de *h* is geen foneem in het West-Vlaams, tenminste niet als reflex van anlau-tende [g]gm./wgm. *h*-); anderzijds (voor het intransitief) op mogelijke **leenvertaling** uit Fr. *s'appeler* of eventueel preciezer nog *se nommer*. Bij beide beweringen zijn kanttekeningen te maken, of ze zijn in elk geval nader toe te lichten.

Wat de eerste betreft: in de West-Vlaamse dialecten heeft *eten* 'verorberen' een zachtlange, d.i. gerekte *e*, die ook daar een monofong vertoont (zoals in de standaardtaal), (*h*)*eten* 'een naam geven/dragen' daarentegen scherplange, diftongisch gebleven *ee*: die luidt in Noord-W-Vl. *ee* [(h)eētən], in Zuid-W-Vl. met iets geslotener eerste element (wat een stijgende dif-tong *iə* oplevert, type *bjèten* = *beeten* 'bieten')⁽²⁷⁾, en laat nu net dit zuidelijk gebied datgene zijn waar, zoals we zagen, intr. *noemen* thuis is – voor homonymievrees bestond hier dus net géén indicatie! Als dat soort vermijdingsstrategie dan al überhaupt in het geding mag worden gebracht, dan pas op tussentaal-niveau waar inderdaad *eten* met (*h*)*eten* (tr. én intr.) samenvalt. En hoe moeilijk, zeker en zelfs nog op dat niveau, een Vlaming (West- en Oost-) maar in dat geval ook de westelijke Brabander/Antwerpenaar de *h*-over de lippen krijgt, is genoegzaam bekend⁽²⁸⁾. Dan maar liever (tenminste nog steeds in de vermij-dingshypothese!), om die al te zware inspanning te ontlopen, uitgeweken naar een ander lexeem dat bovendien als klank-bouwsel nog heel sterk herinnert aan ("gemotiveerd is door") het primaire substantief waaruit het uiteindelijk is afgeleid, nl. *noemen*! En hier kan, dunkt me, het Franse, etymologisch ver-wante *nommer* (of zelfs *appeler*) goed model hebben gestaan. Aan Franse invloed dacht (o.a.) de Oost-Vlaamse onderwijs-inspecteur G. De Bruycker 1990: 3v.: "Vlamingen schijnen bij voorkeur "noemen" te bezigen waar het A.N. "heten" past [...].

⁽²⁷⁾ Vgl. de FAND-kaart nr. 23: *eten* (1185) met tekst p. 50, en kaart nr. 124: *zeep* (727) met tekst p. 274 en 276.

⁽²⁸⁾ Daarom ook maakte de Vlaamse vervoersmaatschappij "De Lijn" op 1.7.14 in de kranten een volle pagina ietwat schreeuwerige reclame met de slo-gan: "Ier, nen euro... korting op de Zomerpas van de De Lijn" (het beeld daarbij toont een kereltje dat de lezer een muntstuk van 1 € aanbiedt).

Wellicht gebeurt dat onder invloed van het Franse “nommer” [...]. Dat beide werkwoorden zoveel dooreen worden gehaald, is wellicht te wijten aan Franse invloed. Vergelijk maar even: noemen = appeler, heten = s'appeler”.

De vormgelijkheid in het Frans bij de twee gebruikswijzen zou dus hier als voorbeeld hebben gewerkt, waarbij de keuze op *noemen* viel (en, zoals we al in 5.2 en 5.3 zagen, in [een deel van] West-Vlaanderen voorheen [ook] op het ondertussen verschrompelde *namen*). Maar: die vormgelijkheid was er toch ook al bij het aloude, bifunctionele *heten* (zie 6.4) – waarom dan toch die voorkeur voor *noemen*? En bovendien, het Frans kent in beide paren ([*se*] *nommer*, [*s'*] *appeler*) weliswaar hetzelfde basiswoord in beide gebruikswijzen, maar onderscheidt deze nog steeds streng in een actief-transitieve en (met het pronomen *se* in de 3^e pers.) een passief-reflexieve vorm. Een overname als dusdanig van die reflexieve vorm kan echter in het W.-Vl. mogelijkwijs op **semantische en syntactische hindernissen** zijn gestoten.

7.2. MOGELIJKE SEMANTISCHE EN SYNTACTISCHE HINDERNISSEN VOOR HET WEST-VLAAMS

Allereerst semantisch – en dit deelt het West-Vlaams met alle andere Nl. taalvariëteiten, incl. de standaardtaal –: ongeacht of het reflexief nu in de 3^e persoon enkv. en mv. *zich* luidt of (zo o.m. in het West-Vlaams) met het pers. vnw. wordt uitgedrukt (W.-Vl. [*h*]em, [*h*]eur, [*h*]ulder/[*h*]under)⁽²⁹⁾ – het ww. *noemen* heeft een sterk agentieve betekenis, waardoor “hij noemt zich/hem Jozef” impliceert dat niet een ander of anderen maar die man zichzelf die naam heeft gegeven (wat bijv. het geval is in de zin “(Ex-)Nieuwslezer Jean-Marie Becaus noemt zich[zelf] Jan”). Dat is echter – behoudens uitzonderingen – primair net niet bedoeld (het zijn inderdaad anderen, meestal ouders die

⁽²⁹⁾ Zie Devos-Vandekerckhove 2006: 83v., (de vormen) 81.

een naam aan iemand geven)⁽³⁰⁾. Derhalve komt *zich noemen* niet in aanmerking bij een veeleer 'receptief' werkwoordsbegrip dat in feite 'een naam krijgen/gekregen hebben/dragen' betekent.

Daarop nu ent zich (m.i.) nog een andere mogelijke West-Vlaamse syntactische hindernis: door de daar heersende mogelijke subjectsverdubbeling of zelfs -verdrievoudiging dreigt (in de 3^e pers.) constructiesamenval en daardoor net semantische ambiguïteit te ontstaan; vgl.⁽³¹⁾

(1) *Hij* is (t) *ie hem* nie content

(2) *hij* wast *ie hem* met zepe

In (1) is *hem* bij een intrans. ww. volkomen overtollig. In (2) is *hem*, bij een trans. ww., zowel als pers. vnw. in verdubbeling interpreteerbaar (waarbij *hij/ie* ≠ *hem*; *hem* kan bijv. *zinen zeune/zinen kop* enz. zijn), of toch als reflexief ('zich/zichzelf'). Doch deze theoretisch inderdaad denkbare ambiguïteit kan in concreet taalgebruik (discourse) nauwelijks een probleem zijn, gelet op het zeer marginale karakter van het concept 'zichzelf een naam geven'.

7.3. NOEMEN <INTR.> IN ERGATIEF/INCAUSATIEF/ ONACCUSATIVISCH GEBRUIK

Om al die redenen leek het wellicht niet aangewezen, in actieve zin *hem/zich noemen*, mét uitgedrukt objectspronomen, te bezigen. Eerder had een passief *genoemd zijn/worden* in aanmerking kunnen komen, zoals al het Vroegnnl. het overlevert (met vindplaatsen voor de Nederrijn, Brabant-Noord, Brugge 1292-93, Brabant-West; zie VMNW s.v. *noemen*). Zo luidt het

⁽³⁰⁾ Dat is dus anders dan in het Frans! Men bemerkte dat in al wat ouder Duits (ook onder Franse invloed?) *sich nennen* niet per se altijd een sterk agentieve betekenis hoefde te hebben; vgl. bijv. in Mozarts opera (1791) *Die Zauberflöte* (tweede bedrijf, 15^e tafereel): "Wie *nennt sich* 'heet' dein Liebhaber?". Zie voor andere oudere vindplaatsen in het Duits ook J. en W. Grimm, *Deutsches Wörterbuch* VII: 600 s.v. *nennen* (5 I 2a a: reflexiv, waar het idee van een gallicisme wordt afgewezen) en Hermodsson 1952: 267 noot 1, waar ook een Middelhoogduits *sich heißen* 'heten' besproken wordt.

⁽³¹⁾ Zie Devos-Vandekerckhove 2006: 83v. en 92v.

bijv. *Tristan ben ic genūmet* (1250) naast het actief-transitief-agentieve *walewein noemt men mi* (Oost-Vlaams, 1260-80), met twee actanten dus (onderwerp en lijd. vwp.). Maar dit zou in dialectale volkstaal toch wel te verheven hebben geklonken. Ten slotte is er nog een vierde mogelijkheid, met slechts één actant (een grammaticaal onderwerp) waarbij het werkwoord – behoudens in de steeds mogelijke samengestelde tempora – in zijn meest eenvoudige vorm voorkomt: in ons geval *noemen* zonder reflexief en zonder hulpww. *worden/zijn*, uitgerekend het type *Ik noem Jan*. De subjectsrol, waarin de enige actant zich bevindt, is een prototypisch patiens. Het type is syntactisch intransitief, semantisch heeft men er vele termen voor: ergatief/geërgatieveerd, anticausatief/incausatief, onaccusativisch, recessief⁽³²⁾. Qua valentie is het werkwoord dus eenwaardig, met slechts één argument (een niet-agentief subject). Het staat vaak naast een reflexieve variant – en daarnaast staan natuurlijk nog de ‘gewone’ actieve en passieve constructies. Een ander voorbeeld voor het Nederlands:

- (1) actief: *hij wijzigt de regels*
- (2) passief: *de regels worden (door hem) gewijzigd*
- (3) incausatief-reflexief: *de regels wijzigen zich*
- (4) incausatief-niet-reflexief: *de regels wijzigen*

Het vierde constructieschema is qua valentie formeel gelijklopend met een vijfde, waarbij echter wél een agentief subject optreedt:

⁽³²⁾ De termen zijn internationaal; ik verwijs hier (voor mij gemakshalve) naar enige Duitse literatuur: *Duden Grammatik* 2009⁸: 412 (§ 571) en 401 (§ 551); Zifonun 1997: 1863. Zie voor het Frans Heidinger 2010, Schösler 2012, en vgl. voor het Engels bijv. Huddleston-Pullum 2002: 306-308. Men spreekt ook over “P-lability” (Patient-preserving lability), waarbij het object van een transitief werkwoord (als in: *John opened the window*) het subject wordt van een intransitief (*The window opened*): zie McMillion 2006. Quirk e.a. 1985: 1565 (I. 54 B) zien deze “change of secondary word class:[B] transitive -> intransitive” als een (uitgebreidere vorm van) “conversion” – uitermate typisch voor een taal als het Engels met zijn veelvuldige vormen van “fungibility” (verwisselbaarheid). Zie voor deze taal ook hieronder noot 37. Vandeweghe 2013: 54 maakt het onderscheid tussen actieve of handelingswerkwoorden, die noodzakelijk een Agens oproepen (bijv. Hij beloofde niets te *breken*) en passieve of onderga-werkwoorden, die een Patiens als subject hebben (bijv. Het tere plantje zal *breken*!).

- (5) Wij wijzigen [scil. de regels] niet verder
 (vgl. Wij openden [dit journaal] met ...;
 Het gerecht vervolgt [beklaagde] niet verder),
 waarin – in traditionele terminologie – het transitieve werkwoord
 “absoluut” is gebruikt, d.i. zonder uitgedrukt direct object.

7.4. WETHLIJ 1995, 1999:

TERUGDRINGING VAN PASSIVA EN REFLEXIVA

Ook in ons *noemen*-geval (dat duidelijk van het type 4 is) valt op dat geen reflexieve en geen passieve constructie worden gerealiseerd. Nochtans kan bij het ontstaan van dat type 4 precies een bepaalde vorm van passief een rol hebben gespeeld, nl. het ‘statische’ passief (Zustandspassiv). Alex Wethlij, die voor het Nederlands als een van de eersten op die vier mogelijkheden attent heeft gemaakt, citeert in 1995 uit de twaalfde druk van de dikke Van Dale (ed. Geerts en Heestermans, 1992) het werkwoord *vergemakkelijken*, dat aldaar als voorbeeld voor het onovergankelijke gebruik meekreeg: *het reizen is nu vergemakkelijkt*. Wethlij wil daarin echter nog een “passivum” zien bij het transitieve *vergemakkelijken* (een deadjektivisch factitivum) ‘gemakkelijker maken’ (Wethlij 1995: 145). Dat kan perfect als interpretatie. Trouwens, de jongste Van Dale (2005) neemt het voorbeeld *de dienstregeling is gewijzigd* op onder het overgankelijke gebruik, en neemt er géén op bij het onovergankelijke (‘anders worden’), waarvan het perfectum (zo Van Dale) met *zijn* wordt samengesteld. Desgelijks luidt het daar s.v. *halveren* <onoverg.> *de prijzen zijn gehalveerd*. Denkbaar is een interpretatie van de drie *is*-zinnen als perfectum, waartegenover dan toch een presens moet (kunnen) staan, zoals dat bij exclusief intransitieve werkwoorden met zo’n *zijn*-perfectum het normale geval is:

de zon /is/ ondergegaan ~ de zon gaat onder
 de dienstregeling /is/ gewijzigd ~ de dienstregeling wijzigt

derhalve ook:

Ik /ben/ genoemd meisje en vrouw⁽³³⁾ ~ik noem meisje en vrouw

Zoals bekend kan het voltooid deelwoord van alle zulke werkwoorden ook attributief gebruikt worden: *het vergemakkelijkte reizen, de gewijzigde dienstregeling, de gehalveerde prijzen* (net zoals *de ondergegane zon*). Dat betekent dan ook dat (bijv.) bij *geradicaliseerde jongeren* kan getwijfeld worden of dit primair teruggaat op een predicatieve passieve constructie (*de jongeren zijn [door bepaalde ideeën/training/brainwashing] geradicaliseerd*) dan wel op het perfectum van een intransitief werkwoord (*de jongeren radicaliseren > zijn geradicaliseerd*). Immers, met het Prisma Handwoordenboek 2009, kan men zowel uitgaan van *radicaliseren* ‘1) radicaal maken’ als van *radicaliseren* ‘2) radical(er) worden’ (de jongste Van Dale 2005 kent enkel het onovergankelijke tweede). Niet gebruikelijk schijnt te zijn **zich radicaliseren* (wel Frans: *se radicaliser*); in het verleden deelwoord (anders dan in het tegenwoordig: vgl. *zich stabiliserende kenmerken* [Taeldeman 2008]!) valt in dergelijke reflexieve constructies het pronomen weg (vgl. *de man bekeerde zich > de bekeerde man*)⁽³⁴⁾. Al helemaal ongebruikelijk is een “perfect verleden deelwoord” van het – enkel nog ironiserend overkomende – type **de zich geradicaliseerd hebbende jongeren*⁽³⁵⁾.

(33) Dit is een vers uit het gedicht “Mijn naam is” uit de bundel *Voor wie ik liefheb wil ik heten* van Neeltje Maria Min (zie Min 1966).

(34) De reflexieve constructie heeft daarbij wel nog steeds het voordeel van de semantische duidelijkheid: een – heden ook intransitief voorkomend! – *stabiliseren* (zonder *zich*: zie hieronder 7.5) bijv. laat een geattribueerde woordgroep met tegenwoordig deelwoord toe (dus: *stabiliserende kenmerken*), maar dit zou in principe ook actief-transitief kunnen worden geïnterpreteerd (antwoordend op de vraag: “wat [= object] stabiliseren die kenmerken [= subject]?”).

(35) Ook bij niet-reflexiva is zo’n attributief gebruikt deelwoord nauwelijks geliefd; vgl. niettemin nog in recente tijd bijv. “de reeds 30 minuten *gespeeld hebbende leden*” (Afhangprocedure Tennisvereniging Schuytgraaf: zie www.tvschuytgraaf.nl), zeer formeel dus. Insgelijks in het Duits: vgl. Van Dam 1972: 159: “Eventuell kann man sich im D[uitschen] mit dem ersten Partizip von *haben retten: die Spuren eines hier heftig getobt habenden Kampfes* (Liliencron), *die sich überlebt habende Tragödie* (Litzmann).”; recenter: “Der kaum noch zu

Een dergelijke evolutie dateert overigens van al veel langer dan het einde van vorige eeuw, zoals bijv. bij het ww. *uitbreiden* is vast te stellen. De jongste Van Dale kent dit enkel in een overgankelijke en een reflexieve constructie, telkens met drie betekenisopgaven (*zich uitbreiden* kunnen: een stad; een ziekte, een mode; een geslacht), maar het WNT kent een zesde betekenis die “bedr[ijvend], wederk. en onz[ijdig]” is, met in totaal zes subbetekenissen. Van de in totaal 29 voorbeeldzinnen zijn er twee passieve met *zijn* (als oudste: “de grenzen des Rijks zijn *uitgebreyd*”, 1677), twee passieve met *worden* (oudste: 1573), drie reflexieve met *zich* (oudste: 1796), 1x *zich laten uitbreiden* (1831), maar ook tweemaal “onzijdig” (= onovergankelijk): van opgestuwde rivieren heet het in Amsterdam 1642: “so swellen sy op, en breyden uyt tot meiren” en in Haarlem 1780 “Naar mate de agter-strandduinen dieper landwaard in uitbreiden” – in wetenschappelijke teksten dus. Wethlij dacht dus ten onrechte dat dit een recente ontwikkeling is, toen hij in 1995: 147 twee toen recente voorbeelden aanhaalde (uit 1989 en 1993). Hijzelf spreekt, in de programmatische titels van zijn desbetreffende artikelen, over “achteruitgang van het reflexivum in het hedendaagse Nederlands” (1994), over “functieuitbreiding van het transitieve werkwoord: een vooral taal-economisch verschijnsel” (1995). Hij ziet het, negatiever uitgedrukt, eerst en vooral als het resultaat van taalvervlakking bij de taalgebruiker zelf:

“Transitieve verba blijven in een als intransitief resp. reflexief bedoelde zinsinhoudelijkbaar meer dan eens staan in hun, transitieve, grondvorm, in plaats van dat ze getransponeerd worden in het intransitieve passivum – resp. gewoon vervangen worden door een van huis uit intransitieve pendant – of gecompleteerd worden door het reflexieve *zich*“ (Wethlij 1994: 155).

Wethlij ziet twee “bedreigde categorie[ën] in het Nederlands van nu”: het reflexivum (type “Wat tegenwoordig voordoet”) en

sich selbst *gefunden habende* Österreicher soll nun beginnen, sich eher als Europäer zu fühlen.” (Karl Vocelka, *Geschichte Österreichs. Kultur – Gesellschaft – Politik*, München: Heyne [Sachbuch 19/827] 2002, p. 17, slotzin).

het – helaas ongelukkig uitgedrukt – intransitivum (type “Wat tegenwoordig verhoogt”); zo de titels van zijn artikelen van 1994a resp. 1994b)⁽³⁶⁾

7.5. INVLOEDEN VAN ENGELS EN FRANS?
DEREFLEXIVERING (THEISSEN);
DUITS EN FRANS BLIJVEN TROUW AAN REFLEXIVA

Wethlij ziet daarbij niet zozeer directe invloed van het Engels, waar al eeuwen het reflexief op zijn retour is en transitieve werkwoorden ook een intransitief gebruik ontwikkeld hebben (bijv. *to open*)⁽³⁷⁾, maar geeft toe dat het moderne Nederlands in dat opzicht een beetje sterker op het Engels is gaan lijken (Wethlij 1995: 153-155)⁽³⁸⁾.

Invloed van het Frans ziet hij (1995: 151-153)⁽³⁹⁾ nog minder, omdat daar in de regel het onderscheid tussen transitief, reflexief en intransitief behouden is (denken we hier nu zelf maar aan *s'appeler*, *se nommer* met verplicht *se*), maar hij ziet uitzonderingen bij ww. als *diminuer* en *augmenter*, die zowel trans. (factitief: ‘kleiner, groter maken’) als intrans. (inchoatief: ‘kleiner/groter worden’) kunnen worden ingezet en waaraan – dit is in onze optiek belangrijk – uitgerekend in het Zuiden van ons taalgebied eveneens bifunctionele werkwoorden

⁽³⁶⁾ Zie voor het hedendaagse Nederlands verder Lemmens 1993, Van der Horst-Van der Horst 1999: 138-144, Coppen 2002; Van der Horst 2008: 1725v. en 1816v. Vgl. voor het Mnl. Duinhoven 1997: 90v., 104v., 204v., en reeds Hermodsson 1952: 217-262 (met rijk materiaal en index van behandelde werkwoorden 344-347) en met een excursie (p. 263-291) over het binnendringen van het pronomen *zich* (zie daarbij de samenvattende, deels aanvullende kanttekeningen van Van Loey 1953); zie voor dit laatste recenter ook Postma 2004.

⁽³⁷⁾ Zie Hermodsson 1952; specifiek voor het Engels p. 193-210; op p. 193 wijst hij erop dat “[a]kkusativische Reflexivverbindingen” al in het Oudengels een vrij geringe rol spelen, en dat reeds in die taalfase vele werkwoorden een “Doppelfunktion” (transitief en –daaruit ontstaan – intransitief) vertonen (zie aldaar p. 65-81 en 195-210, met talrijke voorbeelden); hij meent hierin zelfs de uitbouw van een gemeeningveoonse trek te ontwaren (p. 210). Huddleston-Pullum 2002: 306 noemen dit “dual-transitivity verbs”. Vgl. ook hierboven noot 32.

⁽³⁸⁾ Zie ook Wethlij 1999a: 88b-89a en 1999b: 115b-116a.

⁽³⁹⁾ Zie ook Wethlij 1999a: 89 en 1999b: 116.

beantwoorden: ze zijn typisch gevormd met het prefix *ver-*: *verkleinen*, *verlagen*, *vergroten*, *verhogen* (Wethlij 1999b: 116)⁽⁴⁰⁾. Dit zijn in feite deadjectivische inchoatieven, waarbij (o.a.) nog te voegen is het hierboven in 7.4 genoemde *vergemakkelijken*, waarvan de intransitieve betekenis eveneens wel uit het Zuiden zal stammen, aangezien het WNT (i.v.: 2) ervan zegt: “Slechts in enkele wdb. en in eenige idiotica van het Antw. en het Oostvl. aangetroffen”⁽⁴¹⁾. Die bovendien toenemende zuidelijke trend is door Siegfried Theissen 1999, voor wat hij de dereflexivering noemt, bevestigd voor werkwoorden als [*zich*] *inschepen*, *inschrijven*, *verzamelen*, *ontspannen*, *stabiliseren*, waarbij hij in Theissen 2007: 373 nog [*zich*] *professionaliseren*, *uitbreiden*⁽⁴²⁾, *wijzigen* voegt en van [*zich*] *specialiseren* en *vermenigvuldigen* constateert dat ze “plus au sud qu’au nord” zonder *zich* aan te treffen zijn. Wethlij (1999a: 87b) dan weer citeert ook een voorbeeld uit Frans Debrabanderes artikel over *Scilt en Vrient* in *De Leiegouw* van 1977 (jg. 19, p. 366): “Het is bekend dat de Latijnse sc-, st- in het oude Frans tot –esc, –est ontwikkelde”. En bij de werkwoorden op –eren zijn vooral de parallellen met het Engels niet te ontkennen: [*zich*] *realiseren*; *specialiseren*,

⁽⁴⁰⁾ Vgl. voor *augmenter* ook Heidinger 2010: 30, die reeds voor de periode 1610-1615 een dubbel gebruik van dit werkwoord documenteert: “reflexive anticausative” en “unmarked anticausative”.

⁽⁴¹⁾ Genoemd worden het woordenboek van Verschuere (1940) en – met concrete vindplaatsen – de idiotica van Joos (Waasland), Cornelissen-Vervliet (Antwerpen), Teirlinck (Zuid-Oost-Vlaanderen); enkel Van Dale 1924 is een algemeen woordenboek. – Wethlij 1994 noemt nog vele andere werkwoorden zoals “We gaan maar eens lekker *ontspannen*” (p. 340; ook in Wethlij 1999a: 88); andere voorbeeldzinnen met dit ww. biedt Theissen 1999b: 118 en Theissen 2007: 370-373.

⁽⁴²⁾ Theissen geeft hiermee als voorbeeldzinnen p. 371 (nrs. 12a en b): “Het bioscoopconcern [...] gaat [...] sterk *uitbreiden*” (NRC) en “Het ziet er naar uit dat die keuze [...] nog verder zal *uitbreiden*” (Knack). Niet bindend lijkt me evenwel zijn opvatting p. 374 volgens welke het in de zin “Bovendien liggen ’s lands kerkhoven overvol en is *uitbreiden* een probleem” zou gaan om een “emploi absolu du verbe transitif, c’est-à-dire l’emploi sans complément direct [...]”; il s’agit même certainement d’un COD sous-entendu, car la forme réfléchie est ici impossible, vu qu’un cimetière ne peut s’agrandir tout seul”; maar dit laatste geldt toch ook van een stad, een mode, een geslacht in de anders opgevatte WNT-gevallen waarnaar hierboven in 7.4 is verwezen!

concentreren, conformeren, hergroeperen. Het zijn volgens Wethlij (1999a: 87b) in de eerste plaats werkwoorden die “een zekere overgang van de ene situatie naar een andere inhouden” (43).

Het Duits blijft hier eveneens trouw aan het reflexivum (dus: *sich spezialisieren, konzentrieren/(neu) gruppieren*); een uitzondering vormt wel *realisieren* (*sie realisierten nicht, dass ihr Verhalten sehr ungerecht war, Duden Stilwörterbuch, 2001*⁸: 624b)⁽⁴⁴⁾. Slechts in enkele gevallen staat naast een reflexief ww. een gelijkbetekend intransitief: (*sich*) *duschen*, (*sich*) (*hin*)*knien* (*Duden Grammatik 2009*⁸: 400, § 548). Ook in modaliserende constructies staat steeds *sich*: *Das Buch liest sich leicht*, vgl. in het Frans *Ses premiers tableaux se vendirent bien*, in het **Engels** evenwel *The shirt irons well*. Huddleston-Pullum 2002: 307 noemen dit gebruikt ‘middle’ *intransitive* (enkele aanhalingstekens van de auteurs, volgens welke “it applies to a voice that is in some sense intermediate between active and passive [...] not to be interpreted as denoting a formal category in the voice system”). Precies zo’n mediaal (of mediopassief) genus verbi kende het oudste Germaans formeel nog in het Gotisch (vgl. hierboven 6.5), met passieve betekenis, terwijl het Noord- en West-Germaans het enkel nog kenden in resten van – uitgerekend! – het ene werkwoord *heten* (zie noot 18), dat dus echt een buitenbeentje mag worden genoemd!

(43) Vgl. Coppen 2002: 319: “De ergatief is ook algemeen bij veranderingswerkwoorden: ‘De was droogt’ naast ‘De wind droogt de was’, ‘Het ijs smelt’ naast ‘De warmte smelt het ijs’”. Nog verregaander m.i. is wellicht de dereflexivering in de [enkel BN-?] uitdrukking *kampioen spelen* (uit de sporttaal; niet in Van Dale of Prisma): de bedoelde constructie met een intrans. ww. en een resultatieve “bepaling van gesteldheid ten gevolge van de handeling” is toch normaal reflexief: *Die jongen werkt zich dood/uit de naad* (zie ANS § 20.9.4, voorbeeldzinnen 27-30); wellicht ontleend aan *jouer champion* in (informeel) Belgisch-Frans!

(44) Vgl. Schulz-Basler 1977: 184: “2. In jüngster Zeit unter Einwirkung von engl./amerikan. *realize* (vgl. auch frz. *réaliser*) belegt in der Bed. ‘etwas verstehen, klar erkennen, begreifen, einsehen, bemerken, sich vorstellen, sich bewußt machen’ ” (met vindplaatsen p. 187, sedert 1949). In het Frans staat hier in elk geval geen reflexief en wordt dit gebruik door puristen als een element van het “franglais” beschouwd. Voor nl. [*zich*] *realiseren* vgl. nog Theissen 1999: vooral 118 en Theissen 2007: 370-373.

Ook voor het ontstaan van het intransitieve, niet-reflexieve incausatieve type in het Frans (*Pierre guérit* ‘Piet geneest, d.i.: wordt weer gezond’) wordt door een aantal auteurs gewezen op een “diathese médienne” of een “endoréflexif” (zie hierboven noot 32). Daarnaast staan actief-transitief *guérir un malade*/(*par ext.*) *une maladie; se guérir* v.pron. 1 ‘se délivrer d’un mal physique (s’ en sortir, s’ en tirer [= afkomen van]) 2. (pass.) *une maladie qui se guérit facilement* (Petit Robert 2000).

Of een ander kwartet: *Pierre casse la branche – la branche casse – la branche se casse – la branche a été cassée par Pierre* (Schøsler 2012: 145 [titel] en 164).

Deze veelheid van constructies bij eenzelfde werkwoord is dus een fenomeen dat (wellicht) universeel is, maar ‘einzelsprachlich’ anders talig verwezenlijkt wordt (Schøsler 2012: 164, slotzin). Zo kan men bijv. in het Engels zowel zeggen *The rules are changing* als *The rules are being changed [by the government]* maar in het Nederlands gaat niet **de regels zijn [door de regering] aan het veranderd/gewijzigd worden* wel: *de regels zijn aan het veranderen/wijzigen* (en uiteraard: *de regering is de regels aan het veranderen/wijzigen*).

Het reflexieve pronomen, vooral *zich*, is overigens een (kort) zinsdeel dat in bepaalde constructies sowieso wegvalt (of toch minstens neiging daartoe vertoont):

- a) In een bevelende constructie met de infinitief: *Vooruit, [je] wassen!* In geen geval: **Zich wassen!* “*Inschrijven voor 30 januari!*” en zelfs “soms in formuleringen als *schrijf nu in!*” (beide in Theissen-Debrabandere 2004: 126a s.v. *inschrijven*). Evenzo: “*Bekeren of sterven. [...] Ze krijgen van IS de keuze: tot de islam bekeren of sterven.*” (De Morgen 11.8.14, p. 5, kol. 3).
- b) bij het attributief gebruikte verleden deelwoord in “toevallig wederkerende verbindingen” (ANS § 5.3.4.2.ii en 5.3.4.3.ii), waarbij *zich* indirect object is, zo bijv. bij het duidelijk in die zin gebruikte ww. *zich toeëigenen*: “Het [...] verkeer van [...] onrechtmatig *toegeëigende* cultuurgoederen”; “Deze ondernemingen willen [...] het elders *toegeëigende* gebruiken om er

winst mee te maken”; “Het gebruik van het [...] wederrechtelijk *toegeëigende* betaalinstrument”.

Naast: “Dit zijn slechts een paar voorbeelden van het door mannen *zich toegeëigende* recht om [...]”⁽⁴⁵⁾. Ook bij (overigens hoogst zeldzaam) predicatief gebruik, hier in een passieve zin, valt *zich* weg: “Door het geloof in dit ‘amen van God’ (2 Kor. 1,20), Jezus Christus, *wordt* Gods gerechtigheid door mensen *toegeëigend*.”⁽⁴⁶⁾

- c) bij nominalisering: op *-ing* steeds zonder *zich*: bijv. *uitbreiding* ‘het uitbreiden [trans., LdG] of zich-uitbreiden’, *verhoging* ‘het verhogen [trans., LdG] of verhoogd-worden’ (van Dale 2005 i.v.v.); als gesubstantiveerde infinitief met of ook zonder *zich*: “Het *uitbreiden* van de epidemie is veroorzaakt door de slechte staat van de gezondheidszorg” (ondertitel bij Journaal *tv-één* op 12.8.2014, om 13 u), oorspr. Engels “the propagation of the epidemic” (*to propagate* is bifunctioneel!)

Met die wegval van het ‘zwakke’ reflexivum is m.i. sterk de onderdrukking te vergelijken van het kennelijk al even zwak bevonden voornaamwoordelijk bijwoord in “voorlopige voorzetselvoorwerpen”, type “Ik twijfel [eraan] of het feest nu nog wel door zal gaan”. M.i. is dit wel degelijk een tendens, waarvan echter Van der Horst-Van der Horst 1999: 100v. (en vgl. Van der Horst 2008: 1853-1862 [met lit.]) nog niet zo zeker zijn.

Tot slot is erop te wijzen dat ook in het modernste Nederlands ontwikkelingen in de andere richting te constateren zijn: zo kunnen eeuwenoude intransitiva nu ook transitief worden gebezigd, opnieuw een opvallende gelijkenis met het Engels. Een (niet verwonderlijk causatief) voorbeeld uit de sporttaal: “he *glided* the ball into the goal” heeft (uiterlijk in 1998) het Engels woordenboek al gehaald, het Nederlandse “Snorrason

⁽⁴⁵⁾ De vier zinnen in <http://mymemory.translated.net/t/Dutch/English/toege%C3%ABigende>.

⁽⁴⁶⁾ Edward Schillebeeckx (1977), *gerechtigheid en liefde. genade en bevrijding*. Bloemendaal: H. Nelissen, p. 549.

[...] kon de bal niet in doel (sic) *glijden*” (2013) daarentegen nog niet het onze⁽⁴⁷⁾.

En nog dit: er is één Romaanse ‘taal’ waar *nomare* is voorgekomen met de intransitieve betekenis ‘heten’: Meyer-Lübke 1935: 489b (nr. 5949 *nomen* ‘Name’, met lit.) vermeldt dit werkwoord voor het Oud-Venetiaans, maar blijkbaar is het een soort analoge ‘Rückbildung’: *noma* ‘er heißt’ staat er nl. naast *nomeva* ‘er hieß’, dat samengetrokken is uit *nome aveva* (‘hij had een naam’)! Voor ons geval speelt dit wel geen rol!

7.6. SLOTSOM (VOOR HET WEST-VLAAMS): BELANG VAN DE SYNTAXIS

Slotsom van deze syntactische beschouwingen is alvast dat in verschillende (westerse) talen een tendens is waar te nemen naar één en nog wel een eenvoudige werkwoordsvorm toe, waarbij een analytisch passief en een reflexief pronomen worden teruggedrongen. In die ontwikkeling, die lang niet van eind vorige eeuw dateert maar kennelijk al eeuwen goed bezig is, *kadert* nu – om zelf een Belgisch(-)Nederlands werkwoord met duale transitiviteit te gebruiken – het intransitieve *noemen* uitstekend – “het schrijft zich daarin in”, om het met een reflexief Belg. (-)Ned. gallicisme te zeggen dat noch in de jongste Van Dale noch in het “Prisma Handwoordenboek Nederlands” is opgenomen (wel in Claeys 2001: 183, Theissen-Debrabandere 2004: 126a i.f.). Dat kan men inderdaad als taaleconomie bestempen. Wat er thans met *noemen* aan de hand is, is in de grond een

⁽⁴⁷⁾ Zie voor het Engels NODE 1998: 779b s.v. *slide* 1 [with obj. and adverbial of direction]; de Nederlandse vindplaats in het artikel “Racing Genk trotseert IJslandse storm” (22.8.13) in <http://www.belgiumsoccer.be/live/2013-08-22/fh-hafnarfjordur/racing-genk> . – Hermodsson 1952: 262 maakt erop attent dat een dergelijke ontwikkeling ook in het Mnl. waar te nemen viel, maar dat die later (niet het minst sedert de overname van het reflexivum *zich*) werd opgehouden. Volgens Duinhoven 1997: 104[v.] hebben “verschillende factoren [...] bewerkt, dat het incidentele transitieve gebruik niet heeft doorgezet [!]”, de thans verdwenen gevallen (type *si clanc* ‘deed klinken’ *dat belleken*) waren uitgerekend causatieve formaties. Zie ook reeds Stoett 1923: 130v. (§ 193) voor een hele reeks van betrokken werkwoorden.

(cyclische?) herhaling van wat reeds in het West- (en Noord-) Germaans is gebeurd: uit een (etymologisch oorspronkelijk) transitief ontwikkelde zich een homonieme intransitieve tegenhanger. En precies omdat deze evolutie al zo oud is en tot de “innere Form”-mogelijkheden van het Nederlands behoort, is er zo weinig tegenstand tegen. Zonder deze inbedding in een al bestaand constructieschema had het intransitieve *noemen* – dat is mijn overtuiging – nooit zo’n hoge vlucht kunnen nemen.

8. Verspreiding vanuit West-Vlaanderen en andere verklaringen?

Nog een laatste heel belangrijke vraag moet worden beantwoord: hoe is de onstuitbare en niet te loochenen opmars van dat intransitieve *noemen* in de andere Vlaamse provincies te verklaren, waar het niet door de dialecten gedekt en erin verankerd is geweest? Is er polygenese in het spel? Dat lijkt me niet direct aantoonbaar. Moet met Ruud Hendrickx aan dialectvrees worden gedacht: “veel Vlamingen denken dat alles wat zij van huis uit zeggen, fout is”⁽⁴⁸⁾ en dus gebruiken ze van de weeromstuit, hypercorrect dus, tegen iedereen maar *asjeblief* (i.p.v. *alstublieft*) of spreken ze *onderwijs* uit met het accent op de laatste lettergreep) en zeggen ze *origineel* (met -g-) en *jury* (met -j-) omdat dat beschaafder, voornamer, chiquer zou klinken! Een dergelijke ‘analoge’ woordsubstitutie kàn met name buiten West-Vlaanderen doorgevoerd zijn: het dialectaal-endogene bifunctionele *heten* (zie opnieuw 6.3 en 6.5) kan daar, pas op tussentaal-niveau (!), door een exogeen bifunctioneel gebruikt *noemen* (dat er minstens als ‘Wortkörper’ uit de standaardtaal bekend is) vervangen zijn. Die hypercorrectiezucht is een tendens die in feite haaks staat op die van het steeds ongegeneerder gebruik van ‘eigen’ woorden, vormen en uitspraakaspecten dat het

⁽⁴⁸⁾ Zo zijn reactie in de *Google-discussiegroep noemen of heten?* (zie hierboven noot 26), elfde bericht (23.8.00, waar hij het verschijnsel toen vijftien jaar oud schatte); zie ook van zijn hand het tweede, vierde, 21^e en vooral 26^e bericht. Vgl. nog noot 14.

“Gemeenschaps- of Zonnenpanelenvlaams” met zijn *goesting naar nouga, joechoert, speculoos, gl[u:](h)wein*, en zijn uitspraken als *doedenieks-doedewel-iets* (, *het is nooit goed*) enz. thans zo kleurt, en waarbij men voortdurend *voor iets vertrokken is* (het jongste BN-gallicisme naar ‘être parti pour’) ? Het is de geliefkoosde taal van Louis Guillaume (alias Lowie Giljom) Decabouter in het snedig-snerende liedje *Hoe noemdegij?* uit 1992 van de Vlaamse zanger uit (het Land van) Aalst, Jan de Wilde (°1.1.1944), waarvan de eerste strofe luidt:

*Wel euh, Walter... 'k ga u zeggen,
'k noem Decabouter... Lowie, Giljom,
ik ben werkzaam... als boekhouder,
en woonachtig... in de bebouwde kom,
die noemt Zichen Zussen Bolder,
tussen Zolder en Roclenge-sur-Geer,
in 'n nette nieuwe ferme,
volledig ongehypothekeerd.*

Is het misschien toch een gevolg van homonymievrees, maar dan opnieuw pas mogelijk uitgerekend op het bovendialectale (dus op zijn minst tussentaal-)niveau, want ten oosten van West-Vlaanderen is er in de dialecten zelf een maar al te duidelijk klankverschil te horen tussen (*h*)eten en eten? Of is er (zelfs) enige schroom met het oog op samenvallend (van sommige werkwoordsvormen van *heten*) met (homofone vormen van) het adjectief *heet*, dat in sommige (semantische) contexten en situaties toch een zeker taboe oproept?⁽⁴⁹⁾ Alleen, bij gebruik van *noemen* hoeft men dan tenminste die vermaledijde anlaut-*h* niet over de lippen te krijgen. Of is er – ongeacht of naast deze factoren – in de niet door de Noordzee bespoelde provincies toch West-Vlaamse invloed, maar hoe kan of moet die dan zo mogelijk expansiologisch worden verklaard? Door wie en waar

⁽⁴⁹⁾ Zie Van Dale 2005 s.v. *heet* 6, Prisma Handwoordenboek Nederlands 2009 s.v. *heet* 4. Dat er sowieso soms een verband wordt (of toch werd) gelegd met dit adjectief – ook buiten de taboesfeer – blijkt uit Cornelissen-Vervliet 1900: 1751 s.v. *heeten*: “Woordensp. Als men iemand vraagt: *hoe heetgij?* antwoordt hij schertsend: *heet bij 't vier en koud bij de ass(ch)en*”.

worden in Noord-België de ‘centralen en oosterlingen’ via gehoor beïnvloed en tot navolging verlost? Met wie komen ze in taalcontact? Ik zie daar als mogelijkheid het prestige van invloedrijke, vooraanstaande West-Vlamingen, die vooral – en zo behoudt die notabene ook in deze aangelegenheid haar uitstralingskracht!⁽⁵⁰⁾ – in en vanuit de centrale as Brussel-Antwerpen (of de driehoek Brussel-Leuven-A’pen) van zich laten horen, er zich ten dele zelfs metterwoon hebben gevestigd; en dat daarbij vooral de alomtegenwoordige audiovisuele en nu ook de sociale media een grote, verbreidende, “gemeenschapsbrede” rol spelen, lijkt me buiten kijf te staan. Bij deze West-Vlamingen denk ik aan de “villa politica” van belangrijke (hele, halve en would-be-) staatslieden en topambtenaren, aan bedrijfsleiders, aan “spelers” in het middenveld⁽⁵¹⁾, aan (vooral niet taalkundig geschoolde) professoren en academisch personeel in Leuven, Brussel, Antwerpen, aan maatschappelijk hooggeplaatsten überhaupt. Het kleine mosterzadje, met de mobiliteitswind overgewaaid uit West-Vlaanderen naar die centrale Brabantse as (of driehoek), lijkt me ondertussen, in dit ene geval, tot een heuse boom te zijn uitgegroeid. Welke vogels – zo vraag ik me af – zullen nog in zijn takken komen nestelen?⁽⁵²⁾

*

*   *

⁽⁵⁰⁾ Zo krijgt Taeldeman 2012 indirect gelijk met zijn verklaring: “De as Brabant-Antwerpen is de richtingaanwijzer. Onze taal zal voort evolueren naar de tussentaal met Brabantse elementen die nu al veel gesproken wordt. Dan krijg je uitdrukkingen als *oe noemde gij* in plaats van *hoe heet je*.”

⁽⁵¹⁾ Tot die leidinggevende figuren kan zeker gerekend worden mevrouw Mieke Van Hecke, geboren te Gent in 1947 en er ook woonachtig, directeur-generaal van het Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (2004-2014); in een talkshow op de Vlaamse CANVAS-tv (reeks “Alleen Elvis blijft bestaan”, laatste afl., 27.12.13) vermeldde ze de documentaire van Leni Riefensthal over de Olympische Spelen 1936 te Berlijn en zei: “het (sic) *noemt* Olympia”.

⁽⁵²⁾ Een heel oprecht woord van dank richt ik hier graag aan heel wat personen die op de meest diverse wijzen hebben bijgedragen tot (de uiteindelijke versie van) dit artikel, dat teruggaat op een KCTD-lezing (27.1.14): Karina van Dalen-Oskam (voor de Haagse Boëtius), Tineke De Pauw (kaarten ZND en WVD) en Liesbet Triest (WVD), de KCTD-collega’s Magda Devos en Frans Debrabandere (waardevolle commentaren), Timothy Coleman en Eugene

Summary

**Flemish *noemen* meaning both ‘to call = to name’
and ‘to be called, have a name’
An inquiry into the polycasual rise and spread
of a ‘non-general Belgian-Dutch’ word use**

In “Belgian(-)Dutch”(or BN = “Belgian-Netherlandic”) and even in *all* of the provinces of the Flemish Community, esp. in the spoken language, the originally transitive verb *noemen* nowadays is also used as an intransitive one (more precisely as a copula-like verb). Thus, the verb adopts the semantic role of the verb *heten* as well, which anyhow in modern standard usage has almost exclusively the intransitive function of ‘having a name’. The result in BN is that there is only one single verb left for both functions: “ik *noem* mijn kind X, en daarom *noemt* het ook X” (‘I *call/name* my child X and therefore *his name is X*’).

Although language purists, ever since the 1960s, acted against this usage, modern lexicographers (van Dale 2005, Prisma 2009) do not longer reject it as an element of a (maybe abhorred) “tussentaal” (i.e. language usage in between standard and dialect; substandard) but consider it to be (regional) “BN-standard” in its own right.

According to both dialect lexicography (as far back as De Bo 1873/1892) and lexical dialect geography (ZND 1941, WVD 1960s), the intransitive use of *noemen* already occurs at the end of the 19th century in (esp. the southern and southwestern parts of) the province West-Flanders. From there, it clearly spread in recent decades to other northern-Belgian provinces, presumably through influential West-Flemings, moving to and settling down in the central area of Antwerp-Brussels-Louvain.

Intralinguistic causes of the origin of the usage debated could be language economy, homonymic conflict and/or loan

Roegiest (idem), Benny De Decker (chattaal), Robert Cloutier (Gotisch; met wie Anne Breitbarth me in contact bracht), Michiel de Vaan (voor de ablaatkwestie), Peter Kerkhof (*nomare*), Joyce Stroobant (Engelstalige lit.), José Cajot (voor zijn zo enthousiaste reactie) en mijn aan de UGent permanent hulpbe-reide logistieke steunpilaren Martine Rottier en Valerie Bouckaert.

translation (from French *se nommer/s'appeler*); however, it strikes us that this *noemen* is not reflexive. Hence, its successful spread is probably due to a possibly underlying reflexive (**zich noemen*) or a competing passive construction (*genoemd worden*) being embedded in a syntactic sentence scheme, which itself is the outcome of a modern tendency to oppress reflexive and passive constructions like *de regels wijzigen zich /de regels worden gewijzigd > de regels wijzigen* (lit. 'the rules change themselves/ rules are (being) changed > rules change'). In doing so, the same simple verb form obtains, in addition to the existing transitive, an intransitive, "inaccusative" function as well. This evolution is very well known, even for centuries, in the English language (e.g. *to open: he opens he window, the window opens*), but is also to be found (not per se under English influence) in - not least southern (= Flemish/Belgian) - Dutch, e.g. with the verb *uitbreiden* ('expand'), and even in French.

Bibliografie

AD I: "TUSSENTAAL"

- ABSILLIS, Kevin – Jürgen Jaspers, Sarah Van Hoof (red.) (2012), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press.
- CAJOT, José (1999), "Vlaanderens eeuwige weg naar een standaardtaal", in *Bedrijfsbeheer & Taalbedrijf. Jubileumboek 30 jaar VLEKHO*, Brussel, p. 367-379.
- CAJOT, José (2012), "Waarom het Verkavelingsvlaams onvermijdelijk was. De ontwikkeling van een informele omgangstaal in Vlaanderen", in Absillis, Kevin e.a., *De manke usurpator*, p. 39-66.
- CALUWE, Johan DE (2009), "Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen", *Nederlandse Taalkunde* 14/1, p. 8-25.
- CALUWE, Johan DE – Steven DELARUE – Anne-Sophie GHYSELEN & Chloé LYBAERT (red.) (2013), *Tussentaal. Over de talige ruimte tussen standaardtaal en dialect in Vlaanderen* (Studia Germanica Gandensia Libri). Gent: Academia Press.
- DEMEYERE, Jolien (2013), "Ik denk zo altijd een beetje aan da tussentaaltje op tv!". Perceptie van taalvariatie bij leerkrachten Nederlands in West-Vlaanderen", in De Caluwe, Johan e.a., *Tussentaal*, p. 21-34.

- DURRELL, Martin (1989), "Die 'Mainlinie' als sprachliche Grenze", in W. Putschke – W. Veith – P. Wiesinger (hg.), *Dialektgeographie und Dialektologie. Günter Bellmann zum 60. Geburtstag*. Marburg: N.G. Elwert, p. 89-109.
- GOOSSENS, Jan (2000), "De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen", *Ons Erfdeel* 43, p. 5-13.
- HINSKENS, Frans (2004), *Nieuwe regenboogkleuren. Jonge typen niet-standaardtaal en hun taalkundig belang*. Rede, Universiteit Amsterdam, 24.9.04. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- IMPE, Leen en Dirk SPEELMAN (2008), "Vlamingen en hun (tussen) taal: een attitudeel mixed guise-onderzoek", *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LXI [2007], p. 109-128.
- JANSSENS, Guy en Ann MARYNISSSEN (2003¹, 2005²), *Het Nederlands vroeger en nu*. Leuven en Leusden¹/Voorburg²: acco.
- LANCKER, Inge VAN (2013), "Oe moe'k da zeggen? Het talige repertoire van kinderen in de jeugdbeweging", *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LXVI [2012], p. 163-176.
- LYBAERT, Chloé (2012), "Hoe percipieert een taalkundige leek het Vlaamse taallandschap?", *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LXV [2011], p. 123-146.
- MOERNAUT, Renée (2012), "'Papa, hoe was 't vandaag bij u op 't werk?' Taalvariatie en dialect binnen het gezin. Een onderzoek bij vier Groot-Aalsterse gezinnen", *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LXIV [2010], p. 101-115.
- MUNSKE, Horst Haider, "Umgangssprache als Sprachenkontakterscheinung", in W. Besch – U. Knoop – W. Putschke – H.E. Wiegand, *Dialektologie. Ein Handbuch zur deutschen und allgemeinen Dialektforschung*. Zweiter Halbband. Berlin – New York: De Gruyter, p. 1002-1018.
- NIEBAUM, Hermann – Jürgen Macha (2006²), *Einführung in die Dialektologie des Deutschen*. Tübingen: Niemeyer (jetzt Berlin: De Gruyter Mouton 2013³).
- SMITS, Tom (2012). "Substandaardtaal: tussen dialect-ersatz en ersatz-dialect. Regionaliseringsprocessen in het Duitse en het Nederlandse taalgebied", in Absillis, Kevin e.a. (ed.), p. 327-348.

- TAELEDEMAN, Johan (1991), "Dialect in Vlaanderen", in *Het dialectenboek. Kroesels op de bozzem* (red. H. Crompvoets en A. Dams), Waalre: Stichting Nederlandse dialecten, p. 34-52.
- TAELEDEMAN, Johan (2007), "Het Vlaamse taallandschap verschaart", in *De Standaard* 07.07.07 (zie <http://www.standaard.be/cnt/j41egt8e>).
- TAELEDEMAN, Johan (2008), "Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal", *Taal en Tongval* 60, p. 26-50.
- VAN DER WAL, Marijke – COR VAN BREE (2008), *Geschiedenis van het Nederlands* (vijfde, bijgewerkte druk). Houten: Het Spectrum.
- WILLEMYS, Roland (2005a), "Der Einfluss von Dialektresistenz auf die flämischen Substandardvarietäten", in Alexandra N. Lenz – Klaus J. Mattheier (Hrsg.), *Varietäten – Theorie und Empirie*. Frankfurt am Main [enz.]: Peter Lang, p. 163-176.
- WILLEMYS, Roland (2005b), "Verkavelingsbrabants. Werkt het integratiemodel ook voor tussentalen?", *Neerlandica Extra Muros* 43/3, p. 27-40.
- WILLEMYS, Roland (2007), "De-standardization in the Dutch Language Territory at Large", in Christian Fandrych/Reinier Salverda (Hrsg.), *Standard, Variation and Sprachwandel in germanischen Sprachen. Standard, Variation and Language Change in Germanic Languages*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 265-279.

AD 2-6: ALGEMENE EN DIALECTLEXICOGRAFIE,

TAALZUIVERINGSLITERATUUR, DIALECTGEOGRAFIE; CHATTAAL

- BEEKES, Robert S.P. (1987), "The PIE Words for 'Name' and 'Me'", *Die Sprache. Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 33/1-2, p. 1-12.
- BLOEMHOFF, Henk (2005), *Stellingwarfs-Nederlands Verklarend Handwoordenboek*. Berkoop/Oldeberkoop: Stichting Stellingwarver Schrieversronte.
- BO, L.L. DE, *Westvlaamsch idioticon*, Brugge:Gaillard 1873, heruitgegeven door J. Samyn, Gent: Siffer 1892.
- BOËTIUS À BOLSWERT, *Duyfkens ende Willemynckens Pelgrimage* [...] Brussel 1627, Den Haag 1736; (oertekst) met inleiding, aantekeningen en woordenlijst opnieuw uitgegeven door H.J.A. Ruys, Utrecht: A. Oosthoek 1910.
- BOETS, J. (red.) (1981), *Guido Gezelle. Verzameld dichtwerk. Deel 3*. Antwerpen-Amsterdam: De Nederlandsche Boekhandel.

- BRAUNE, Wilhelm – (neubearbeitet von) Frank HEIDERMANNS (2004²⁰), *Gotische Grammatik*. Tübingen: Niemeyer.
- CLAEYS, Herman J. (2001), *Vlaams dialectenwoordenboek*. Antwerpen: Artus.
- CLERCK, Walter DE (1981), *Nijhoffs Zuidnederlands Woordenboek*, 's-Gravenhage/Antwerpen: Martinus Nijhoff.
- CLOUTIER, Robert A. (2013) “*HAITAN in Gothic and Old English”, in *Comparative Studies in Early Germanic Languages. With a focus on verbal categories*, ed. by G. Diewald/L. Kahlas-Tarkka/J. Wischer, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, p. 17-40.
- COLMAN, Lut (2009), “De verscheidenheid in de eenheid: het Belgische en Nederlandse Nederlands in het *Algemeen Nederlands Woordenboek* (ANW), in *Fons Verborum. Feestbundel voor A.M.F.Ĵ. (Fons) Moerdijk* (red. E. Beijk e.a.). Leiden: INL – Amsterdam: Sopher, p. 131-141.
- COPPENS, Jan (2010), *den Dikken van Giesbaergen. Verklarend woordenboek van het dialect van Geraardsbergen: bijdrage tot de studie van het Zuid-Oost-Vlaams en het Zuid-West-Brabants dialect*. Geraardsbergen: Gerardimontium.
- CORNELISSEN, P.J. & J.B. VERVLIET (1899-1906), *Idioticon van het Antwerpsch Dialect (Stad Antwerpen en Antwerpsche Kempen)*, 3 delen en Aanhang. Gent: Siffer.
- Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal* (2005¹⁴). Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- DEBRABANDERE, Frans (1999), *Kortrijks Woordenboek*. Brugge: Van de Wiele – Kortrijk: De Leiegouw.
- DECKER, Benny, DE *De chattaal van Vlaamse tieners: een taalgeografische analyse van Vlaamse (sub)standaardiseringsprocessen tegen de achtergrond van de internationale chatcultuur*, proefschrift Universiteit Antwerpen, 2014.
- DECKER, Benny DE en Reinhild VANDEKERCKHOVE (2012), “Stabilizing features in substandard language of Flemish teenagers as a test case”, *ZDL (Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik)* 2012/2, p. 129-148.
- DESNERCK, Roland (2006⁴), *Oostends woordenboek*. De Haan: Desnerck.
- DESNERCK, Roland (2011), *Woordenboek Nederlands-Oostends*. Oostende: Desnerck.
- ENDEPOLS, H.J.E. (1955), *Woordenboek of Diksjaener van 't Mestreechs*. Maastricht: Boosten en Stols.

- EWN: *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, 4 delen (2003-2009), onder hoofdredactie van Marlies Philippa, Frans Debrabandere, Arend Quak en (vanaf deel 3 ook) Tanneke Schoonheim, Nicole van der Sijs. Amsterdam: Amsterdam University Press (deel 4 ook Leiden: INL).
- FRANCK, Johannes (1967²), *Mittelniederländische Grammatik*. Arnheim: Gysbers & Van Loon (onveranderde herdruk van de uitgave 1910).
- GEZELLE: zie Boets.
- HEIDBUCHEL, H. (1962), *ABN-woordenboek*. Hasselt: Heideland. (3^e, vermeerderde druk 1963).
- HEIDBUCHEL, H. (1962), *Hoe zeg en schrijf ik het?*. Hasselt: Heideland (20^e druk 1981).
- Janssens-Marynissen: zie ad 1.
- KAHL, Klaus-Werner (2003²), *Wörterbuch des Münsterländer Platt. Hochdeutsch-Plattdeutsch. Plattdeutsch-Hochdeutsch*. Münster: Aschendorff.
- KEYMEULEN, Jacques van (1997), "Soorten woordenschat in Nederlandstalig België", *Taal en Tongval. Themanummer 10: Standaardisering in Noord en Zuid*, p. 188-194.
- KOCKS, G.H. (1996, 1997, 2000), *Woordenboek van de Drentse dialecten*, 3 delen. Assen: Van Gorcum.
- KRAHE, Hans (1967⁶), *Germanische Sprachwissenschaft II: Formenlehre*. Berlin: De Gruyter.
- KRAIJER, Minke – Henk Mulder – Dick Visscher – Philomène Bloemhoff-de Bruijn (2008), *Op zien Zwols. Woordenboek van de Zwolse taal*. Kampen: IJsselacademie.
- LEMEIRE, Hubert (1970), *De taal van Stijn Streuvels. Deel 2. Verklaarend woordenboek op de taal van Stijn Streuvels*. Z.p. (ook in dbnl: http://www.dbnl.org/tekst/leme001taal02_01/colofon.htm)
- LIEVEVROUW-COOPMAN, Lodewijk (1974), *Gents Woordenboek*, 3 delen. Gent: L. Broers.
- MNW = *Middelnederlandsch Woordenboek* (online via de GTB = Geïntegreerde Taalbank van het INL = Instituut voor Nederlandse Lexicologie te Leiden).
- MÜLLER, Josef (1941), *Rheinisches Wörterbuch. Band VI (N-Nase)*. Berlin und Bonn: Erika Klopp.
- NIEROP, Maarten van (1968), *Honderd taaie belgicismen (= De taal waarin wij leven 4)*. Hasselt: Heideland-Orbis.
- PAARDEKOOPER, P.C. (1962), *ABN-Gids*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij (5^e druk 1969).

- PEETERS, Constant H. (1930), *Nederlandsche Taalgids. Woordenboek van Belgicismen*, 2^e goedkoopse uitgave. Antwerpen: De Sikkel.
- PERMENTIER, Ludo (2012), "Noemen", in *De Standaard* 29.10.12 (column *Woorden weten alles*)
- Prisma Handwoordenboek Nederlands, met onderscheid tussen Nederlands-Nederlands en Belgisch-Nederlands*. Derde herziene druk (2009) m.m.v. W. Martin en W. Smedts. Houten: Het Spectrum.
- ROMBOUITS, Hans (1990), *Vloeiend Vlaams. Zuidnederlands voor beginners en gevorderden*. Bloemendaal: Aramith Uitgevers.
- RUYS: zie Boëtius
- RYCKEBOER, Hugo (2001), "De Kroniek van een Napoleonsoldaat uit Winnezele (Frans-Vlaanderen)", *HKCTD* LXXIII, p. 225-290.
- SAB, Johannes (1990¹⁵), *Kleines plattdeutsches Wörterbuch*. Neumünster: Karl Wachholtz.
- SCHAARS, A.H.G. (2009), *Woordenboek van de Achterhoekse en Liemerse dialecten (WALD). De Mens en zien näästen – A*. Doetinchem: Stichting Staring Instituut/Mr. H.J. Steenbergstichting.
- SCHÖNFELD WICHERS, K.D. (1979), *Woordenboek Nederlands-Twents*. Hengelo, Almelo, Haaksbergen en Enschede: Broekhuis.
- SEEBOLD, Elmar (1970), *Vergleichendes und etymologisches Wörterbuch der germanischen starken Verben*. The Hague-Paris: Mouton.
- SIJS, Noline VAN DER (2004), *Taal als mensenwerk. Het ontstaan van het ABN*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- SINT-JAN, R. VAN (1931), *Het West-Vlaamsch van Guido Gezelle*. Antwerpen: De Sikkel.
- STAELENS, Xavier (1982²), *Dieksjenèèr van 't (H)essels. Nederlands-Haselts Woordenboek*. Hasselt: HeideLand.
- STEVENS, André (1986), *Tungërsë Diksjënëer, Woordenboek van het Tongers*. s.l.
- TAEDEMAN, Johan (2012) in interview met Tom Le Bacq "Binnen 200 jaar spreken we allemaal West-Vlaams", in *Het Nieuwsblad* 14.11.12 (zie http://www.nieuwsblad.be/article/printarticle.aspx?articleid=DMF20121113_00367960).
- TEIRLINCK, Isidoor, *Zuid-Oostvlaandersch idioticon*, Tweede deel (H-Q), Gent: Siffer 1910-1921.
- THEISSEN, Siegfried (1991), "Een Waalse kijk op Noord- en Zuidnederlands" in Marysa Demoor (red.), *De kracht van het woord. 100 jaar Germaanse filologie aan de RUG (1890-1990). Taalkunde* (= *Studia Germanica Gandensia* 24), p. 39-49.

- THEISSEN, Siegfried (2003), “Elf jaar Belgisch Nederlands in *Knack*. De evolutie van 1991 tot 2001”, *Verslagen en Mededelingen van de Kon. Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde*, p. 243-259 <ook elektronisch in de dbnl>.
- THEISSEN, Siegfried (2006), “Welk Nederlands of wat voor Nederlands voor Franstalige studenten?”, *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LIX [2005], p. 129-137.
- THEISSEN, Siegfried en Peter DEBRABANDERE (2004), *Woordenboek voor correct taalgebruik*, 3de druk. Mechelen: Wolters Plantyn.
- VALLAEYS, A. (1997), *Woordenboek van het Poperings*. Poperinge: Stad Poperinge.
- VANDEKERCKHOVE, Reinhild (2006), “Chattaal, tienertaal en taalverandering: (sub)-standaardiseringsprocessen in Vlaanderen, *Handelingen van de Kon. Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* LIX, p. 139-158.
- VANDEKERCKHOVE, Reinilde (2009), “WB! CVA? Wist Mjon? De chattaal van Vlaamse tieners tussen ‘lokaal’ en ‘mondiaal’”. In: De Tier V., J. Swanenburg & T. Van de Wijngaard (red.), *Moi, adieë en salut. Groeten in Nederland en Vlaanderen (Het dialectenboek 10)*, p. 33-44. Groesbeek: Stichting Nederlandse Dialecten.
- Vlaams-Nederlands Woordenboek, van ambetanterik tot zwanzer* (2003), red. Peter Bakema e.a. Antwerpen: Standaard Uitgeverij/Utrecht: Het Spectrum.
- VMNW = *Vroegmiddelnederlands Woordenboek*, red. W. Pijnenburg e.a. Leiden: Instituut voor Nederlandse Lexicologie (online via GTB = Geïntegreerde Taalbank).
- WAL, Marijke VAN DER (1981), *Het passief in het gotisch*. In: *Studies voor Damsteegt*. Leiden: Vakgroep Nederlandse Taal- en letterkunde [van de Rijksuniversiteit], p. 246-258.
- WAL, Marijke VAN DER (1986), *Passiefproblemen in oudere taalfasen: middelnederlands zijn/werden + participium praeteriti en de pendanten in het gotisch, het engels en het duits*. Proefschrift Leiden [Vakgroep Nederlands].
- VOSTERS, Rik & Gijsbert RUTTEN (2013), *Snoeijsmes der Vlaemsche Tale. Een anonieme tekst over taalkunde uit de achttiende eeuw. Naar het handschrift uitgegeven en ingeleid*. Gent: KANTL.
- VUYST, Jan DE (2012), *Dans met mij. Een Gents vertelselke*. s.l.: face-2face.printing & publishing house.

- VUYST, Jan DE (2013), *Djiezies! 't Evangelie noarvolgens Marcus achternoar verteld in 't Gents*. s.l.: VZW Hoogseizoen.
- WOUDEM, Ton VAN DER (1998), *Verboden op het werk te komen. Klein woordenboek van Vlaamse taal- en andere eigenaardigheden*. Enschede: SIWU.
- WNT = *Woordenboek der Nederlandsche taal*, (online via de GTB = Geïntegreerde Taalbank van het INL = Instituut voor Nederlandse Lexicologie te Leiden).
- WVD = *Woordenboek van de Vlaamse dialecten Gent*. Universiteit Gent, Vakgroep (Nederlandse) Taalkunde.

AD 7: HISTORISCHE EVOLUTIE

(VOORAL OVER TRANSITIEF-INTRANSITIEF-REFLEXIEF)

- ANS: *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, geraadpleegd via de *E-ANS*, de elektronische versie van de tweede herziene editie van de ANS (1997) <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>>.
- BRUYCKER, G. DE (1990), "Noemen-heten" (Taalonderzoek Nederlands. Bijdragen over interessante woorden: 131ste reeks), in *Algemeen Nederlands en Onderwijs. Orgaan van de werkgroep Onderwijs, Afdeling Oost-Vlaanderen van de Vereniging Algemeen Nederlands*, nrs. 10-11-12 (okt.-nov.-dec.), p. 3-5.
- COPPEN, Peter-Arno (2002). "Keert *zich* niet weer? De verdwijning én de opmars van het wederkerend voornaamwoord", *Onze Taal* 71, p. 318v.
- DAM, Jan VAN (1972), *Syntax der deutschen Sprache*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- DEVOS, Magda en Reinhild VANDEKERCKHOVE (2006), *West-Vlaams*. (Reeks 'Taal in stad en land', België, deel 7). Tielt: Lannoo.
- Duden. Die Grammatik* (2009⁸). Mannheim-Wien-Zürich: Dudenverlag.
- Duden. Das Stilwörterbuch* (2001⁸). Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich: Dudenverlag.
- DUINHOVEN, A.M. (1997), *Middel nederlandse syntaxis, synchroon en diachroon. 2. De werkwoordgroep*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- GRIMM, Jacob und Wilhelm, *Deutsches Wörterbuch*, VII. Band (1889). Leipzig: S. Hirzel.
- HEIDINGER, Steffen (2010), *French anticausatives. A diachronic perspective*. Berlin-New York: De Gruyter.

- HERMODSSON, Lars (1952), *Reflexive und intransitive Verba im älteren Westgermanischen*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri.
- HORST, J[oop] M. VAN DER (2008), *Geschiedenis van de Nederlandse syntaxis*, deel 2. Leuven: Universitaire Pers.
- HORST, Joop VAN DER en Kees VAN DER HORST (1999), *Geschiedenis van het Nederlands in de twintigste eeuw*. Den Haag: Sdu en Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- HUDDLESTON, Rodney & Geoffrey K. PULLUM (2002/2006⁺), *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge University Press.
- LEMMENS, Marcel (1993), “Werkende werkwoorden”, *Onze Taal* 62, p. 18v.
- VAN LOEY (1953), “Kanttekeningen bij het reflexivum ‘zich’”, *Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde* [thans KANTL, Gent], p. 361-372.
- MACMILLION, Allan (2006), *Labile verbs in English*. Proefschrift, Stockholms Universitet.
- MEYER-LÜBKE, W. (1935³), *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- MIN, Neeltje Maria (1966), *Voor wie ik liefheb wil ik heten*. Den Haag: Bakker/Daamen.
- NODE = *The New Oxford Dictionary of English*. Oxford: Clarendon Press 1998.
- QUIRK, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik (1985), *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London and New York: Longman.
- Petit Robert = *Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique de la langue française* (2000). Paris: Dictionnaires Le Robert.
- POSTMA, Gertjan (2004), “Structurele tendensen in de opkomst van het reflexief pronomen ‘zich’ in het 15de-eeuwse Drenthe en de Theorie van Reflexiviteit”, *Nederlandse Taalkunde* 9/2, p. 144-168.
- SCHØSLER, Lene (2012), “*La branche casse – la branche se casse*. Sur quelques constructions à réduction du premier argument, perspectives diachroniques et contrastives”. In: Van Peteghem, Marleen e.a., *Le verbe en verve. Réflexions sur la syntaxe et la sémantique verbales. En hommage à Dominique Willems*. Gent: Academia Press, p. 145-165.
- SCHULZ, Hans – (bearbeitet von) Otto Basler (1977), *Deutsches Fremdwörterbuch. Dritter Band Q/R*. Berlin-New York.

- STOETT, F.A. (1923³), *Middelnederlandsche Spraakkunst. Syntaxis*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- THEISSEN, Siegfried (1999), "Over dereflexivering", *Nederlands van nu* 47, p. 117-119.
- THEISSEN, Siegfried (2007), "La dérèflexivation de certains verbes néerlandais", in *L'énoncé réfléchi* sous la direction de André Rousseau, Didier Bottineau et Daniel Roulland, Presses Universitaires de Rennes, p. 367-376.
- VANDEWEGHE, Willy m.m.v. Magda DEVOS & Fons DE MEERSMAN (2013⁸), *Grammatica van de Nederlandse zin*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- WETHLIJ, Alex (1994), "Achteruitgang van het reflexivum in het hedendaagse Nederlands". In *Acta Universitatis Wratislaviensis* No. 1651 = *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum*. Wrocław p. 337-344.
- WETHLIJ, Alex (1995), "Functie-uitbreiding van het transitieve werkwoord: een vooral taaleconomisch verschijnsel". In: *Acta Universitatis Wratislaviensis* (No.) 1774 = *Neerlandica Wratislaviensia* VIII, Wrocław p. 141-155.
- WETHLIJ, Alex (1999a), "Wat tegenwoordig voordoet. Het reflexivum als bedreigde categorie in het Nederlands van nu", *Nederlands van nu* 47, p. 87-89.
- WETHLIJ, Alex (1999b), "Wat tegenwoordig verhoogt. Het intransitivum als bedreigde categorie in het Nederlands van nu", *Nederlands van nu* 47, p. 114-116.
- ZIFONUN, Gisela – Ludger HOFFMANN – Bruno STRECKER u.a. (1997), *Grammatik der deutschen Sprache. Band 3*. Berlin-New York, De Gruyter.

LUC DE GRAUWE